

BANKA VE

EKONOMİK YORUMLAR

AYLIK DERGİ • ARALIK 1991 • YIL: 28 • SAYI: 12 • 6000 TL (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

EKONOMİK YORUMLAR / 5

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat

Dr. Öztin Akgüç

Prof. Dr. Erdoğan Alkin

Prof. Dr. Akın İlkin

Ekonomik Göstergeler (İç) / 34

Doğu Almanya'da

Birleşme Sancıları / 35

Prof. Dr. Dündar Sağlam

Sermaye Piyasası / 41

Doç. Dr. Mehmet Bolak

Gelir Vergisinin Üniter

Yapıya Kavuşturulması

Gereği Üzerine / 47

Yrd. Doç. Dr. Metin Taş

Dış Basından / 51

Doç. Dr. Nilşen Altıntaş

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 55

Yalan, Politika ve İstatistik

Üzerine Kısa Bir Yorum / 57

Erkan İşığıçok

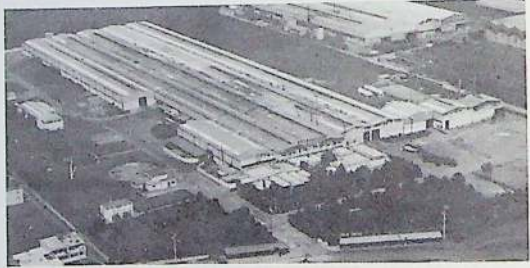
Ayın Ekonomik Olayları / 61

Dr. Yıldırım Kılıç

**MEVCUT EKONOMİK KOŞULLAR
ALTINDA YENİ HÜKÜMET İÇİN
OLANAKLAR-SEÇENEKLER
NELERDİR?**

ÇELİK HALAT

EN BÜYÜK ÜRETİCİ
OLMANIN
SORUMLULUĞUNU
TAŞIYOR.

ÇOKDEMETLİ HALAT
MONOTORON
ÖNGERİLİMLİ BETON TELİ
YAYLIK TEL
GALVANİZLİ TEL ve
LASTİK TELİ

Öncü oluşumuzu bize duyduğunuz güvene borçluyuz.

ÇELİK HALAT
ve
TEL SANAYİ A.Ş.

Kabataş, Setüstu No 27 80040-İstanbul

Tel: (1) 152 45 00 (4 hat) Tlx: 24230 ceha tr Fax: (1) 149 89 22

VAKIFBANK'TAN
Anımlı ve Değerli Bir Altın.

Mimarbaşı Koca Sinan Anısına

SİNAN ALTINI

Türk mimarisine altın çağını yaşatmış ustanın anısına özel, anlamlı ve değerli bir altın. Belirli sayıda basılan, 20 gr. lık Sinan Altını özel ambalajında sertifikalı, ve 999.9 saflıkta. Anı değeri yüksek Sinan Altını'nı, tüm VakıfBank Şubeleri ve Menkul Kıymetler Merkezlerinden satın alabilir, dünyanın her yerinde satışını yapabilir, dilediğinizde paraya çevirebilirsiniz.

V
VakıfBank
Türkiye Vakıflar Bankası

ÇELİK HALAT

EN BÜYÜK ÜRETİCİ
OLMANIN
SORUMLULUĞUNU
TAŞIYOR.

ÇOKDEMETLİ HALAT
MONOTORON
ÖNGERİLİMLİ BETON TELİ
YAYLIK TEL
GALVANİZLİ TEL ve
LASTİK TELİ

Öncü oluşumuzu bize duyduğunuz güvene borçluyuz.

ÇELİK HALAT
ve
TEL SANAYİ A.Ş.

Kabataş, Setüstü No:27 80040-Istanbul

Tel: (1) 152 45 00 (4 hat) Tlx: 24230 ceha tr Fax: (1) 149 89 22

VAKIFBANK'TAN
Anımlı ve Değerli Bir Altın.

Mimarbaşı Koca Sinan Anısına
SİNAN ALTINI

Türk mimarisine altın çağını yaşatmış ustanın anısına özel, anlamlı ve değerli bir altın. Belirli sayıda basılan, 20 gr. lık Sinan Altını özel ambalajında sertifikalı, ve 999.9 saflıkta. Anı değeri yüksek Sinan Altını'nı, tüm VakıfBank Şubeleri ve Menkul Kıymetler Merkezlerinden satın alabilir, dünyanın her yerinde satışını yapabilir, dilediğinizde paraya çevirebilirsiniz.

V
VakıfBank
Türkiye Vakıflar Bankası

İki Selin Arasında Bir Fark Var!

www.selinarab.com.tr

Selin Limon

Selin Lavanta

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi
BÜLEND ÇORAPÇI

Yazı İşleri Müdürü
DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç •
Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Prof. Dr. Güven Alpay •
Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun •
Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Prof. Dr. Ömer Faruk
Battal • Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Ünal Bozkurt
• Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi
Bursal • Ege Cansen • Halûk Ceyhan • Prof. Dr.
Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalık • Şinasi Çelik-
kol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet
Demirel • Zeki Döşlioğlu • Necdet Durakbaşı •
A. Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem
• Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhur Ferman •
Prof. Dr. Atilla Gönemli • Prof. Dr. Emre Gönensay
• Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Zeyyat Hatı-
boğlu • Erhan Işıl • Prof. Dr. Halûk A. Kabaaliğ-
lu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer
Kafanoğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif
Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Ta-
mer Koçel • Kemal Kurdaş • Prof. Dr. Kemal Kur-
tuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr. Erol Manisalı •
Prof. Dr. Orhan Morgül • Prof. Dr. Erdoğan Moroğ-
lu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Rahmi Önen
• Prof. Dr. İsmail Özastan • M. Celâlettin Özgen
• Ertan Özgür • Tuncay Özilhan • Selâhattin Öz-
men • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih
Paya • Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar
Sağlam • Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükrü
Tekbaş • Osman N. Torun • Prof. Dr. Kemal To-
sun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunçsiper • Prof.
Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Doç.
Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülken • Dr. Cü-
neyt Ülsever • A. Doğan Yalın • M. Tarık Yaşa •
Doç. Dr. Göksel Yücel • Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Yazı Kurulu

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

DOÇ. DR. SEYFETTİN GÜRSEL

DOÇ. DR. MERİH PAYA

PROF. DR. DÜNDAR SAĞLAM

DOÇ. DR. T. GÜNGÖR URAS

Basım-Yayımlar Danışmanı

M. TARIK YAŞA

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

«Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi», bu sayı ile 28 inci yayın yılını tamamlamış bulunmaktadır. Bir kez daha yincelleyim. Sadece belirli konuları inceleyen bir yayının organının yaşamını uzunca sayılabilecek bir süre aralıksız sürdürebilmesinin bir açıklaması olmalıdır: (i) Derginiz, okurlarından ve yazarlarından sürekli ilgi ve destek görmektedir. (ii) Derginiz, okunan ve aranan, alanında etkili bir yayın organıdır. (iii) Derginiz, binlerce aboneye posta ile yapılan gönderimin yanı sıra yurdun dört bir yanındaki gazete bayilerine de ulaştırılmaktadır.

Okurlarımızın ve grup aboneleri olan kuruluşların 1992 yılında da Dergi'den süregelen ilgilerini esirgemeyeceklerine inanıyoruz. Bu inanca da kendilerini sesleniyoruz: Lütfen kişisel ya da grup aboneliğinizi bir an önce yenileyiniz. Bilindiği gibi abonelerin süreleri Aralık ayı sonunda bitmektedir. Abone yenileme işleminin gecikmesi, dağıtım çalışmalarımızı olumsuz yönde etkilemekte; ayrıca, Dergi'nin gereğinden çok ya da az sayıda basılmasına yol açmaktadır. Bir kez daha içtenlikle belirtelim ki; beklentilerinize cevap verebilmek, zengin içerikli bir yayını hazırlayabilmek, kıscacası size daha iyi hizmette bulunabilmek için; desteğinize ihtiyacımız vardır.

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde «Var olan ekonomik koşullar altında yeni Hükümet için olanaklar ve seçenekler nelerdir?» konusu tartışılmaktadır. Başlıca sorunlar şöyle özetlenebilir: 50 milyar dolara yakın dış borç, 100 trilyon TL olarak tahmin edilen iç borç, ulusal gelirin % 10'unu aşan kamu kesimi finansman açığı, toptan eşya fiyatları endeksinde göre % 56.3 ve tüketici fiyatları endeksinde göre % 66.8 bir enflasyon, kapasite kullanımının sınırına gelmiş ve uzun süre yenileme yatırımlarını dahi yapamamış bir imalat sanayii... Ayrıca, çalışabilir nüfusunun % 8'i ile % 10'u arasında değişen açık ya da gizli işsizlik... «Açık Oturum»a katılan değerli konuşmacılar, «Böyle bir ekonomi içerisinde ne gibi çıkış yolları bulunabilir?» sorusunu cevaplandırmıyorlar. Dergi'de yer alan diğer yazıları da, her zaman olduğu gibi ilginç bulacağınızı umuyoruz.

Saygılarımızla,

90.
KURULUŞ YILIMIZDA
BİR BÜYÜK ANIYA
SAYGIYLA...

TÜRK BANKASI LİMİTED AHMED DALI BANKACILIK ÖDÜLÜ

Kuruluşunun 90.yilini kutlayan TÜRK BANKASI LTD., Türk Bankacılığının mümtaz siması Rahmetli Sayın Ahmed DALI'nın anısını yaşatmak, yeni nesillere bu örnek bankacıyı tanıtmak, hızla gelişen bankacılığımıza yeni teknikler kazandıran bankacılarımızı özendirmek amacıyla "AHMED DALI BANKACILIK ÖDÜLÜ" yarışması düzenlemiştir.

Her yıl yapılacak bu yarışmaya, 1991 yılı içinde, bankacılığın herhangi bir dalında (ticari bankacılık, yatırım bankacılığı, proje finansmanı, M+A, danışmanlık, treasury,

sendikasyon, itkebed kredileri, mevduat işlemleri, menkul kıymetler gibi) yeni teknikler uygulayarak yaratıcı bir işlemi gerçekleştiren veya Türkiye'de uygulanabilir ilginç ve rasyonel projeler getiren tüm bankacılar kahlabilecektir.

Yarışmaya, kişisel olarak bankalarını temsil katılacak bankacılar arasından jüri tarafından yılın ilk üç bankacısı seçilecektir.

Yarışma koşullarını, "Yatırım ve Menkul Kıymetler Kanunu" adresindeki Genel Müdürlüğü'nden öğrenebilirsiniz.

90 YIL ÖNCE BUGÜN...

1901 yılında, Kıbrıs Teftişinde küçük bir yardımlaşma sandığı kurulur... 90 yıl boyunca, Türk Bankası Ltd., Kıbrıs Türk Halkının yanında yer alır ve ekonomik yaşamda önemli görevler üstlenir...

...VE 90 YIL SONRA BUGÜN

Türk Bankası Ltd., Kıbrıs'ta 12, Türkiye'de 4 ve İngiltere'de 3 şubesiyle yerel banka konumunda hizmet sunan uluslararası bir bankadır...

TÜRK BANKASI
TURKISH BANK

Ekonomik Yorumlar

AÇIK OTURUM

Mevcut Ekonomik Koşullar Altında Yeni Hükûmet İçin Olanaklar ve Seçenekler Nelerdir?

AKGÜÇ — Bugünkü toplantımızda «Yeni Hükûmet İçin Olanaklar ve Seçenekler Nelerdir?» konusunu tartışalım. Bu konuda sizin görüşlerinizi almadan önce kendimce Türk ekonomisinin bugün içinde bulunduğu bazı koşulları vurgulamaya çalışayım. Hükûmet'in izleyebileceği ekonomik politikaları kısıtlayıcı politik etkenleri bir tarafa bırakalım. Ekonomik açıdan sınırlayıcı faktörler arasında, doların değer kaybına veya kazancına göre 47 milyar dolar ile 50 milyar dolar arasında değişen bir dış borç, çeşitli açılardan 100 trilyon TL olarak tahmin edilebilen bir iç borç stoğu söz konusu. Tabii bazı abartılı rakamlara göre bu iç borç rakamı 100 trilyon TL'nin de üstüne çıkıyor. Ulusal gelirin % 10'una, hatta % 10.5'ine yaklaşan bir kamu kesimi finansman açığı ve toptan eşya fiyatları endeksi Kasım/1991 sonuçlarına göre % 56.3, tüketicici fiyatlarına göre de % 66.8 ora-

KATILANLAR:

- Prof. Dr. Asaf Savaş AKAT
- Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
- Prof. Dr. Akın İLKİN

YÖNETEN:

- Dr. Öztin AKGÜÇ

nında yıllık fiyat artışı. Ayrıca, aşağı yukarı kapasite kullanım sınırına gelmiş ve uzun süre yenileme yatırımlarını dahi yapamamış bir imalat sanayii ve yine resmi rakamlara göre en azından çalışabilir nüfusun % 8'i ile % 10'u arasında değişen bir açık veya gizli işsizlik.

Şimdi yeni Hükûmet'in, bu koşullar altında seçenekleri ve olanakları nelerdir? Bunları tartışmakta yarar olduğu kanısındayım. Bu koşullar içerisinde ne gibi çıkış yolları bulunabilir? Ne gibi seçenekler, ne gibi olanaklar var? Buyurun Sayın Akat.

AKAT — Sayın Akgüç her zamanki gibi gayet veciz bir şekilde sorunları özetledi. Türkiye'nin şu anda içinde yaşadığı bunalım, ilk karşılaştığı bunalım değil. Bunu hepimiz biliyoruz. Bundan evvel Türkiye'de yüksek enflasyon cin-sinden birden fazla bunalım yaşandı. İkinci Dünya Savaşı'nın 1942 enflasyo-

nunu hariç tutarsak, 1950 sonrasını alırsak, birkaç tane enflasyon yaşandı.

AKGÜÇ — Yalnız hemen şunu söyleyeyim. Evet, Türkiye çok enflasyon dönemleri yaşadı. Ama bu kadar kronikleşmiş bir enflasyon yaşamadı.

türkiye son 10 yıldır kronik bir enflasyon yaşıyor; bunun yarattığı beklentiler var; bunlar geçmişte görüldüğü gibi psikolojik olmayıp, yapılmış kontratlara yansımıştır; bu nedenle enflasyonda ciddi bir düşme, ekonomiye kaldırılması mümkün olmayan büyük bir bunalım getirir

AKAT — Oraya geleceğim. Bundan evvelki deneyimlerimize bakarak, kullanılabilir iktisat politikaları araçlarından yararlanabilir miyiz? Bu konuda geçmiş deneyimlerimizin bize bir yararı olabilir mi? Olaya böyle bakmaya çalıştım. Biz geçmişte şöyle yapmıştık, gene öyle yaparsak başarılı olabilir miyiz? Böyle bir olanağımız var mı? Yoksa geçmişten farklı bir durumda mıyız? Bu, şu açıdan da önemli. Çünkü Sayın Demirel'in şahsen yaptığı iki tane az ya da çok başarılı sayılabilecek istikrar paketi var arkasında. Bir tane de çok yakından izlediği var. 1958 istikrar programında hükümette değil ama, idarede üst düzey yönetici, Devlet Su İşleri Genel Müdürü. 1969 finansman kanunları-

nı da koyarsak, 1970 paketini kendisi hazırlıyor. Bir de 24 Ocak var onun yönetiminde. Hani iktidara «Ben bu işi daha önce yapmıştım. Bu işi bilirim.» diye geliyor. Acaba daha önce yaptıkları gerçekten bu dönemde işe yarar mı, o zaman yapılmış bazı şeyleri şimdi tekrarlıyorsanız aynı sonuçları alabilir misiniz? Bu soruya yaklaşmak istiyorum.

Birincisi, demin söylendiği gibi, bu enflasyon diğer enflasyonlardan farklı. Bu sefer Türkiye kelimenin tam anlamıyla kronik enflasyon yaşıyor. Ne 1958'de, ne de 1970'te ne de 1980'de böyle bir kronik enflasyon olayı vardı. Yani Türkiye 10 yıldan bu yana uzun bir süre % 30'ların, % 40'ların üstünde bir enflasyonla gidiyor.

AKGÜÇ — Hatta % 50'nin üstünde.

AKAT — 10 yılın ortalaması, bu yılın ortalamasından çok uzak değil. Bu tam anlamıyla kronik bir enflasyon. İkincisi, bu arada Türk ekonomisi dışa açıldı, mikro yapısında önemli değişiklikler oldu. Bence bir üçüncü olay daha var, ikinciy paralel olarak. Ekonominin mikro yapısında değişiklikler oldu, fakat bu değişiklikler mikro düzeyde yaygın. Ekonominin bütün kesimlerinde aynı ölçüde hissedilen değişiklikler olmadı. Ekonominin bazı kesimleri bir açık ekonomi strüktürüne geçebildi, bazı kesimlerde ise açık ekonominin gerektirdiği mikro ekonomik düzenlemeler yapılamadı. Mikro düzeyde baktığımızda, Türk ekonomisinin açık ekonomi ile kısıtlı bir tutarlığı oldu. Tutarlılıkların nerelerde olduğunu da önemli olduğunu düşünüyorum. Birincisi bu kronik enflasyon olayı ve bunun yarattığı beklentiler var. Günümüzde Türki-

YERLİK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta soldan sağa doğru; Dr. Öztin Akgüç (İ.Ü. İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Asaf Savaş Akat (Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Erdoğan Alkin (İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Prof. Dr. Akın İlkin (İ.Ü. İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi); «Mevcut Ekonomik Koşullar Altında Yeni Hükümet İçin Olanaklar ve Seçenekler Nelerdir?» konusunun tartışıldığı, ilginç açıklamaların yapıldığı toplantıda bir arada görülmüşlerdir.

deki beklentiler 1980'lerin beklentilerinden çok farklı.

Beklentiler denildiği zaman herkes psikolojik bir olay zannediyor. Beklentiler psikolojik bir olay değildir. Beklentiler, beklenti bazında yapılmış kontrat demektir. İki yıllık % 75 ödemeli tahvilin altına imza atıp çıkartmışsa, arzu edilen beklenti falan değildir. Enflasyon bugün % sıfıra düşürdüğünüz anda, tahvil bir düşme yaptığınız anda, % 75 tahvil için iki yıllık tahvil çıkarmış firma açısından bunun sonu büyük hüsrandır. Tahvil de iflastır. Aynı sonuç, aldığı krediler için de, toplu sözleşmeler için de geçerlidir. Beklentiler psikolojik bir şey değildir. Beklentiler geçmişte psikolojik olarak yansımıştır. Günümüzde ise beklentiler kontratlara yansımıştır. Mevduat kontratlarına yansımıştır, vadeli satışlara yansımıştır, tüketici kredilerine yansımıştır. Günün bir yıl vade ile mal alan bir tüke-

tici % 7.5 aylık faizi, belli bir gelir artışı beklentisi üzerine kabul etmiştir. Gelir artışını durdurduğunuz anda bu kesimin mevcut faizlerle durumunu düzenlemesi, ödeme yapması mümkün değildir.

AKGÜÇ — Hayat sigorta poliçelerine de yansımıştır. Geleceğe dönük taahhütlerin büyük bir kısmı enflasyonun süreceği varsayımına dayanmaktadır.

AKAT — Bütün ekonomide beklentiler kontratlara yansımıştır. Toplu sözleşmelere keza. Firmalar, fiyat artışı beklentisine göre toplu sözleşme imzalamıştır. Dolayısıyla beklentiler reeldir. Böyle bir kronikleşme olmadığı için 1980'de bu tür sözleşmelere yansımış beklentiler yoktur. Burada bir olay vardır. Enflasyonda ani bir düşüş, ekonominin kaldırmasına hiçbir şekilde imkân olmayan büyük bir bunalım getirir. Bu deflasyonu aşar, resesyonu aşar, doğrudan doğruya depresyon getirir.

AKGÜÇ — Böyle beklentilerin olduğu bir ekonomide, böyle sözleşmelerin yürürlükte olduğu bir ekonomide, enflasyonu düşürebilir misiniz?

AKAT — Aynı şeyi söylüyoruz. Zaten düşüremezsiniz. Düşürdüğünüz takdirde, yanlışlıkla düşürdüğünüz takdirde kriz falan değil, ekonomiyi boğmak, batırmak söz konusu olur. Ekonomi gerçekten batar. Birbiri ardından firmalar batar, bankacılık sistemi çöker; bir hiper enflasyonun yapacağı hasar ne ise, şu anda enflasyonun 6 ay içinde % 15'e, % 20'ye düşmesinin yapacağı hasar aynıdır. Belki de daha bile fazladır. Dolayısıyla beklentileri böyle görmek lazım, diyorum. Beklentiler psikolojik falan değil. Beklentiler artık kontratlara yansımışlar ve beklenti olmaktan çıkmışlardır. Kontratlar o beklentiler bazında yapılmıştır.

Bunun çözümü aslında endekslemedir. Eğer kontratlar fiyat artışına endekslenmiş olsa idi, kontratlara sadece endeks değerlerin üstündeki marjinal küçük değerler, reel değerler binecek olduğu için sorun doğurmazdı. Enflasyonla radikal ve süratli bir çözüm ancak endeksleme ile mümkün olabilir. Tabii buna karşı da «Endeksleme enflasyonu hızlandırıyor.» denilerek karşı çıkılıyor. Ben 1972'den beri endekslemeyi savunuyorum. Haklı da çıktım. Eğer 1972'de endekslemeye başlanmış olsa idi, en azından mahzurları azalır. Enflasyon bundan daha fazla olmazdı. Zaten bunun üstü de hiper enflasyondur.

İkinci olay, altını çizeceğim ikinci boyut, açık ekonomi olgusu. Genç bizim 1980 ve daha önceki enflasyon paketlerimizde baktığımızda, enflasyon be-

haberinde çok ciddi bir dış ödemeler sorunu ile geliyor. Ödemeler bilançosundaki sorunun aslında — özellikle 1980'e baktığımızda— üretim kısıntısına yol açan bir boyutu oluyordu. Üretimde bir darboğaza yol açıyordu. Enflasyona karşı kullanılacak çözüm de belli idi. Büyük bir devalüasyon. Devalüasyonun nominal efektif talebi kısıcı etkisinden de yararlanıyorsunuz. Bir de para ve maliye politikalarıyla desteklediğinizde, bir taraftan efektif talebi kısıarken ve efektif talebin kısılması ile talep düşerken, öte taraftan biraz da dış kaynak bulup üretimi arttırdığımız takdirde, ekonomi süratle o birikmiş nakdi efektif talebi massede biliyordu. Ondan sonra da dengeleri düzeltmeye başladığı için üretime geçen ekonomi enflasyonist baskıyı ortadan kaldırabiliyordu.

ALKIN — Bir de devalüasyon tabii dış talep de yaratıyor.

dalgalı kur sisteminin uygulandığı, cari işlem fazlası veren bir açık ekonomide devalüasyon yapılarak enflasyon engellenemez; mevcut finansman açığının kapatılması çok zordur; yeterli ölçüde vergi toplanamadığı gibi, KİT'leri rasyonelleştirecek bir kaynak da yoktur

AKAT — Tabii, cüz'i de olsa bir dış talep yaratıyor. Peki, cari işlem fazlası veren bir açık ekonomide devalüas-

yon yaparak enflasyonu nasıl engellersiniz? Birincisi devalüasyonu nasıl yaparsınız? Devalüe edebilme olanağınız yok zaten.

AKGÜÇ — Şunu söylemek istiyorum. Dalgalı kur sistemini kabul ettikten sonra, dalgalı kur sistemi uygulandıktan sonra, zaten devalüasyona da gerek yok.

AKAT — Onu söylemek istiyorum. Devalüasyonu zaten nasıl yaparsınız? Doğrudur, bugün Türk parasının değerindeki hızlı bir kayıp efektif talebi kısacaktır. Fakat hemen bildiğimiz bir şey var. Efektif talepteki kısma da derhal ithalat talebine yansımaktadır. Devalüasyondan dolayı daha hızlı ihracat artışı olacaktır. Cari işlemler fazlası arttığı için ekonomide likidite fazlası artacaktır. Anti-enflasyonist dediğiniz devalüasyon bir taraftan efektif talebi reel olarak kısarken, aynı anda da ekonominin likiditesini arttıran bir etki yapmaktadır. Buna bir de devalüasyonun beklentisel enflasyonist etkisini de eklerseniz, demek ki devalüasyonu kullanabilme olanağınız son derece sınırlıdır.

AKGÜÇ — Devalüasyon parasal bir genişleme yaratacaktır.

AKAT — Onu söylüyorum. Parasal genişleme yaratacak. Cari işlem fazlası, rezerv artışı, parasal genişlemeye yol açar. Şimdi 1980'de kullanılan klasik operasyonu çok zorlayan bir durumla karşı karşıyayız. Türkiye'nin şu anda bir cari işlem açığı yok, hatta fazlası var. Biz bu fazlayı nasıl cari işlem açığına döndürürüz diye düşündüğümüzde de karşımıza ilave sorunlar çıkacak. Gelirim üçüncü olaya. Bu, mikro-makro tutarsızlığıdır.

AKGÜÇ — Sabit kur sisteminde, sabit kur dence kurundan ayrıldığında ekonomide çok önemli dengesizlikler oluşuyordu ve devalüasyonla bu dengesizlikleri gideriyordunuz. Şimdi dalgalı kur sisteminde bütün dengesizlikler zaten büyük boyutlu oluşmaz.

AKAT — Tabii tabii çok açık. Bir de eskiden devalüasyon cari açıklarla beraber yapılıyordu. Enflasyon ve cari açık beraber geliyordu. Şu anda Türkiye'nin 3 senedir, 4 senedir yaşadığı olay ise tam tersine. Cari fazla ile beraber bir enflasyon olayı var.

AKGÜÇ — Gerçi 1990 yılında cari işlemler açığı verdik. 1991 yılında da cari işlem fazlası büyük boyutlu değil.

AKAT — Çok büyük değil ama, daha evvelki cari açıkları da düşünmeliyiz. Cari açık hiçbir zaman daha önceki açıklarla karşılaştırılacak boyutlarda değil. Biz milli gelirin % 5.5'i, % 6'sı kadar açıkların olduğu dönemleri gördük. Dolayısıyla böyle bir olay yok. Şimdi geliyorum üçüncü olaya.

Kamu kesimi finansman açığının kapatılması olayına geldiğimizde, orada da eldeki marjın son derece daraldığını görüyoruz. Devletin cari harcamalarında dokunacağınız fazla bir şey yok. Harcamaları kısabilmeniz mümkün değil. Faiz ödemelerini de kısabilmeniz çok sınırlı. İç ve dış borç faiz ödemelerinde de doğru dürüst anlamlı bir şey yapabilmemiz mümkün değil. Geriye kalıyor, bütçe yatırımlarını kısmak. Velev ki kısarsınız; çok ilginç bir olay olmuş Türkiye ekonomisinde. Toplam kamu kesimi finansman açığı içinde merkezi ve konsolide bütçenin payı zaten yarısı. Öbür yarısı ise bütçe dışından, yani KİT'lerden

geliyor. Bir kere bütün ctki alanınız zaten sınırlanmış. KİT'ler, bütçe politikası kadar, maliye politikası kadar önemli olmuş. Aşağı yukarı kamu kesimi açığının yarısı KİT'lerden, öbür yarısı da konsolide bütçeden kaynaklanıyor. Herhalde bütçe açığını milli gelirin % 5'i açığından milli gelirin % 10'u fazlasına çıkarmak da söz konusu olmadığına göre, bütçe açığı ile yapabileceğiniz fevkalade sınırlı.

Geliyoruz KİT'lere... KİT'lerde de müthiş bir açmaz oluşmuş vaziyette. KİT'lerdeki açmaz bence şu. Bundan önceki Hükümet, çok net bir şekilde, kamu kesimi finansman açığını minimize edebilmek için KİT yatırımlarını kesmiş. Çok net bir şekilde hepimizin gözlediği bir olay. KİT'lerde her yatırımı kestiğiniz dönemde, o dönem için KİT açığını kapatıyorsunuz. Ancak, KİT'lerin rekabet gücünü azaltığımız için, bir sonraki dönemdeki KİT'lerin açığını arttırmış oluyorsunuz. Bu çizgi zaten net bir şekilde görülüyor. KİT yatırımlarında her kesinti, açığı bir sonraki dönemde büyütüyor. 1986'da cari operasyonlarıyla % 7, % 8 fon fazlası veren KİT'lerin, cari işlemlerdeki fon fazlası 1991'de sıfıra inmiş vaziyette. Faaliyet sonucu fon yaratamayan KİT'lere bir de yatırımları eklediğiniz zaman, fon açığı büyüyor. Şimdi bu dönemde KİT yatırımlarını kestiğinizde, önümüzdeki dönemde daha büyük bir KİT açığını garanti etmiş oluyorsunuz. Olay böyle bir boyuta gelmiş.

Rasyonelleşme diyorsanız, KİT'lerde özerkleştirme ve rasyonelleştirme hangi kaynakla yapılacak? Onu yapmak için yatırımlarınızı artırmanız lazım. Yatırımları artırmamız demek, kamu ke-

simi finansman açığını arttırmak demektir. Rasyonelleştirmesizseniz bu dönemde, bir sonraki dönemde bunların fon açıklarının artmasını kabul edeceksiniz; bu bir. İkincisi, açık ekonomide olduğunuz için, eskiden olduğu gibi bütün KİT'lere dünya fiyatlarından bağımsız istediğiniz gibi zam yapamıyorsunuz. Şimdi gerek ithalat gerek ihracat girdisi olanların fiyatlarının üç aşağı beş yukarı uluslararası fiyatlarla uyumlu olması lazım. Eğer KİT'lerde sizin büyük israflarınız varsa, personelde olabilir, teknoloji seçiminde olabilir, finansmanda olabilir. Ama netice itibarıyla daha önce alınmış yanlış kararlar sonucu KİT'ler büyük açıklar veriyorlarsa, verimsiz çalışıyorlarsa, her KİT zammında zaten KİT açığını kapatamama riskiniz var demektir. Kapalı ekonomide böyle sorunlarınız yoktu. Uluslararası fiyatların üç katına, dört katına, beş katına, içeride girdi olan malların fiyatlarını çıkartırdınız. Çünkü onu girdi olarak kullanan sektörler de ne ihracatta ne ithalatta dış rekabeti dert ediniyorlardı. Bugün durum değişik, tüm sektörleriniz dış rekabete açık olduğuna göre, dış ticarete konu olmayan mallardaki tekellerin dışında, son derece küçük bir kesim dışında, zaten istediğiniz kadar fiyatları da artıramazsınız. Bütün bunlar KİT'lerde de fazla bir marjınız olmadığını gösteriyor.

Bu noktada tekrar devalüasyon hikâyesine döneceğim. Aslında şu anda Türkiye'de bir anlamda hâlâ katlı kur uygulaması devam ediyor. Ne anlamda katlı kur uygulaması devam ediyor? Türkiye Cumhuriyeti devletin bu kamu kesimi finansman açığını kapatmak için hâlâ ithal vergilerini varidat amacıyla

kullanıyor. Varidat amacıyla ithalden vergi alıyor. Halbuki ithal vergisinin amacı varidat değildir. İthal vergisinin amacı iç ekonomiyi korumaktır, korumaya yöneliktir, varidata yönelik değildir. Varidata yöneldiğiniz takdirde, aslında bir katlı kur uygulamasına girdiniz demektir. Yani siz ihracatçıınızdan doları 5100 TL'ye alırken, aslında ithalatçıınıza 5100'e değil, şu anda olduğu gibi bütün bu fonlarla beraber 6200'e falan satıyorsunuz demektir. Bunun da açmazı şurada. İhracatçı için cazip olan döviz kuru, bu otomatik katma kur makasıyla ithalatınız için aşırı kısıtlayıcı oluyor; ithal vergilerinin yüksekliğinden dolayı. Şunu söyleyeyim. İhracatçıyı teşvik eden döviz kurlarını verdiğinizde, cari işlem fazlası veriyorsunuz. Cari işlem fazlasından kurtulmanız için kuru, ihracatçıyı cezalandıracak bir düzeye indirmeniz lazım. Ama bir de varidat sağlama kaygınız var. Bu da nereden kaynaklanıyor? Vergi reformunu yapmadığınız için.

Türkiye'nin vergi sistemi bir açık ekonomi ile tutarlı bir vergi sistemi değil. Açık ekonomi ile tutarlı bir vergi sistemi olmadığı için, bu mikro düzenlemeyi yapmadığınız için, ithalattan alınan vergileri hâlâ varidat için kullanmak zorundasınız. Üstü kapalı veya açık bir katlı kur uygulamak zorundasınız. Bu nedenle ya döviziniz ihracat açısından aşırı değerli oluyor, cari işlem fazlası belirmiyor, cari açığınız oluyor, -ki enflasyonla mücadele açısından iyi- fakat ihracatınız destekleniyor; ya da döviz kurunuz ihracatınızı desteklemiyor, fakat ithalatınız açısından cazip olmuyor ve cari işlem fazlası veriliyor. Bir ikileme karşı karşıyayız;

ya cari işlem fazlası, ya da ihracatı köstekleme. Bu ikilemden kurtulmanın yolu, katlı kurdan vazgeçmek, ihracat döviz kuru ile ithal döviz kurunu birbirine yaklaştırmak. Gümrük vergilerinin varidat amacıyla değil, korumak amacıyla kullanacak düzeye gelmesi. Buna da tabii kamu kesimi finansman açığınızı izin vermiyor. Dış ticaret dışında geri kalan alanlardan yeterli vergi toplayamadığınız için, vergi reformunu yapmadığınız için ithal vergilerini varidat amacıyla kullanmaya mecbursunuz. Böyle bir açmaz kümesi ile karşı karşıya olduğumuzu düşünüyorum. Bu durumda şöyle bir senaryo yazılabilir:

PROF. DR. ASAF SAVAŞ AKAT

Diyeceğim ki, şimdi Hükümet kamu kesimi finansman açığını gerçekten kısıttı. Beraberinde de faizleri yükseltti. Bunun anlamı Türk Lirası'nın süratle revölüe olmaya başlamasıdır. Biz bunu

1989'da yaşadık. Türk parasını revalüe ettiğiniz zaman tanım icabı iç talep kökenli bir BUM'a yeşil ışık yakıyorsunuz demektir. Bir taraftan ekonomiyi kontrol etmeye çalışıp, harcamaları kısma-ya çalışırken, aynı zamanda döviz kurumunun değer kazanmasıyla iç talep kökenli bir BUM'a da ışık tutuyorsunuz demektir. Nitekim 1989 sonlarından itibaren 1990'da bunu yaşadık. Para değer kazandı. Para değer kazanınca, Türk Lirası'nın değer kazanması bir eşiği geçince, aniden iş geriye tepti; cari açıkla beraber iç talep kökenli bir BUM'a girdik. Ama bu kısa sürdü, 1991'de yeniden ekonomik durgunluk başladı, cari işlem fazlası belirdi. Şimdi aynı politika izlenirse, 1991 pozisyonuna iki yıl sonra geri dönüyorsunuz demektir. Eğer mevcut strüktürde kamu kesimi finansman açığını kapayıp yüksek faiz politikasına gidilirse, sadece ve sadece 1989 ve 1990'ın tekrarı yaşanır. Bunun anlamı 1994'te tekrar enflasyonun patlaması demektir. Çünkü en geç iki yıl sonra tekrar devalüasyon başlayacak, ödemelerde reel devalüasyon başlayacaktır.

Öbür senaryoyu yazalım. Kamu kesimi finansman açığını büyük ölçüde KİT zamlarıyla kısmen kapatmayı becerdik. Onların da enflasyona etkisi var. Faizleri düşük tuttuk bu sefer. Faizlerin düşük tutulması halinde de döviz kuru üzerinde müthiş bir spekülasyon baskı olacak. Bu sefer de devalüasyon başlayacak. İhracat için iyi ama, bu durumda hızla artan bir cari işlem fazlası söz konusu olacak. Cari işlem fazlasının enflasyonla mücadeleyi kolaylaştırdığını iddia etmek mümkün değil. Bunu söylemek için ekonomi bilmemek

gerekir. Diyeceğim şu ki, senaryolar 1980'e benzemiyor.

AKGÜÇ — Sayın Alkin, şimdi de sizin bu açmazlar, olanaklar ve seçenekler üzerindeki görüşlerinizi alalım.

türkiye kronik enflasyon yüzünden batı anlamında bunalım, başka deyişle büyük bir resesyon ve önemli oranda işsizlik, yaşamadı; milli gelirden talep yetersizliğinden oluşan negatif bir büyüme de yaşamadı; böyle bir toplumda enflasyonla mücadele çok güçtür; talep daraltıcı politikalar uygulanırsa, halk tüketimini değil, tasarrufunu kısıabilir

ALKIN — Önce erken seçim, ardından çok fazla tahmin edilmeyen bir seçim sonucu ve bir koalisyon hükümeti. Bu gelişme insanın fikirlerinde de bazı ilginç değişiklikler yapıyor. Ben şimdi enflasyona bu kadar karşı iken ağır ağır düşünmeye başlıyorum. Acaba gerçek bunalım, kronik enflasyon mu, yoksa resesyon mudur? Demin Türkiye tarif edilirken, neredeyse enflasyon haricinde Amerika tarif edildi. Büyük bir kamu açığı, büyük bir dış borç, kapasitesinin sonuna gelmiş bir sanayi, % 10 civarında işsizlik... Bunlar artık Amerika Birleşik Devletleri ekonomisini tanımlayan rakamlar. Ama ne hariç? ABD'de % 3

dolayına inen enflasyon hariç. Enflasyon dışında, sorunlar açısından ABD ekonomisi ile Türkiye benzerlik gösteriyor.

AKGÜÇ — Bir de tabii doların rezerv para olarak tutulması ve uluslararası ödemelerde kullanılması.

ALKİN — Tabii. Bu Amerikan resesyonu bizde birtakım ilginç çağrışımlar yaptırmaya başladı. Özellikle bu seçim şansı falan konuşulurken dünya basınında. Benim kanaatime göre, kronik enflasyon Batı anlamında gerçek bir bunalım değildir. Hiper enflasyon bir bunalımdır, ama kronik enflasyon Batı anlamında bir bunalım değildir. Batı anlamında bunalıma baktığımızda, 1929'dan bu yana tanım çok fazla değişmedi. Büyük bir resesyon ve önemli bir işsizlik oranı. Türkiye bence böyle bir bunalımı yaşamadı henüz. Batı anlamında bir bunalımı Türk halkı daha görmedi. 1929 büyük dünya bunalımı bize de yansıdı. Bizim kuşağın babaları, dedeleri 1930'larda Türkiye'ye yansıyan bunalımı ve işsizliği gayet iyi hatırlarlar. Ama biz İkinci Dünya Savaşı yılları da dahil olmak üzere, Batı anlamında bir bunalım görmedik. Batı anlamında diyorum. Bu da işsizlik demektir.

AKGÜÇ — Türkiye Batı anlamında bir bunalım hiçbir zaman yaşamıyor. Çünkü Türkiye'de tarım sektöründe hâlâ nüfusun % 50'si çalışıyor. Tarım sektörü iyi kötü iş gücünü emiyor. Artı Türkiye'de geniş bir kamu sektörü, işsizliği, sizin tanımladığınız anlamda bunalımı önüyor.

AKAT — Belki olaya sadece işsizlik olarak bakmamak gerekir. Sırf talep

yetersizliğinden dolayı milli gelirden negatif büyüme. Biz talep yetersizliğinden milli gelirden negatif büyüme yaşamadık. Milli gelirden negatif büyüme olduysa da hep arz yetersizliğinden oldu. Arz darboğazlarından.

AKGÜÇ — Üretmediğimizden doğdu.

AKAT — Biz kapasitemizi kullanamadık.

ALKİN — Bunun testi çok rahat yapılır. Bugün cıftamızdaki kişilerle, olgun yaşantılarla veya gençlerle bir anket yapın. Türkiye'de enflasyonla gerçek bir mücadeleye girdiğimizde, Türkiye ekonomisinde Batı anlamında gerçek bir resesyon mu, bir bunalım mı olacak? Yani işsizlik mi olacak? Şimdi Türkiye'de işsizlik oranı % 8.5 ile % 10 arasında. Bugün ABD'de de % 10 olmadığını biliyoruz. Bugün ister özel sektör ister kamu sektöründe çalışan orta halli vatandaşlara ve hatta ortanın biraz üstündeki ailelere; «Türkiye enflasyonla mücadeleye kesin bir tavırla girdiği zaman, altı ay sonra bütünüyle gelirsiz, işsiz halde, ev kirasını ödeyemeyen, otomobilinin taksidini ödeyemeyen, buzdolabının ve televizyonunun taksidini ödeyemeyen, çocuğunun okul taksidini ödeyemeyen, ailenizin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamayan bir durumda kalacağınızı hiç düşünüyör musunuz? Bu ihtimali düşünerek ürpertiğiniz, geceleri uykunuzun kaçtığı oluyor mu?» diye sorsanız, acaba nasıl bir cevap alırsınız? Bugün hep düşündüğümüz şudur: «Hayat pahalılığı giderek artıyor, mevduatım ne olacak?» İşte bu sözleşmeler meselesi de öyle. «Borsa ne olur?» diye düşüncübiliriz. Doğru, ama

hiçbirimizin aklına bütünüyle gelersiz kalacağımız, ortada kalacağımız, hatta işsizlik sigortası olsa da ortada kalacağımız, ailemizi çeviremeyeceğimiz ihtimali gelmiyor. Çünkü biz bunu görmedik, yaşamadık.

Böyle bir toplumda enflasyonla mücadele fevkalade güçtür. Hani enflasyonla mücadelede halk desteği diyoruz. Bunu bizim gibi toplumlarda sağlamak zordur. Mesela Amerika'da bankalar biner, beş biner kişiyi işten çıkartıyorlar. Böyle olduğu halde, ABD ve buna benzeyen İngiliz basınına bakın, genelde kınanan hükümet politikalarıdır. Hiçbir zaman işçi çıkaran kurumların basında kınandığını görmezsiniz. Çünkü şu noktanın gayet iyi idrakindedirler ki, bu 5000 kişinin işten çıkartılması çalışın 20 bin kişinin istikbaliyle ilgilidir. Çünkü o 5000 kişi işten çıkarılmadığı için, direnme olduğu için, müessese çökerse, sonuçta 20 bin kişi işsiz kalacaktır. Onun için 5000 kişiyi işsiz bırakmaya karşı toplumun eleştirisi, işçi çıkartan, emekçi çıkartan kurumlara değil, doğrudan doğruya bu resesyonu yaratan hükümet politikalarına yönelmiştir. Amerika'da bir sene içerisinde binlerce kişi işten çıkartıldı bankacılık sektöründe. Bir bankayı yönetim bozukluklarından, yönetim hatalarından dolayı eleştirebilirler; fakat o ülkede «İşçi çıkartıyor, gaddar işveren.» gibi herhangi bir yayın görmedik. Tamamen hükümet politikaları eleştiriliyor.

Bunun anlamı gayet açık. Bunlar gerçek anlamda bunalım yaşadılar, defalarca. İşsizlik çok korkunç bir şey. Ne enflasyona benzer, ne de başka bir şeye. İşsizlik gelir dağılımının en kötü

şekli. Batı'da bunun vurduğu kişiler, Türkiye'deki işsizlikle karşı karşıya kalan ailelerden farklı; biraz orta sınıf ve ortanın üstünde sınıf. Yani evinin taksidini ödeyen, çocuğunun okul taksidini ödeyen, arabasının, buzdolabının taksidini ödeyen, eğer kirada ise kirasını ödeyen belli bir hayat seviyesini tutturmuş milyonlarca kişi. Bunun sonrası tam bir trajedi oluyor. Biz henüz böyle bir bunalım yaşamadık. Ben Türk iktisat tarihine baktığımda böyle bir bunalım göremiyorum. Bizim için enflasyon her zaman sorun olmuştur. Düşük üretim her zaman sorun olmuştur ama, bizdeki işsizliğin nedeni talep yetersizliğinin doğurduğu düşük üretim değildir. Batı'daki çelişik durumu görüyoruz.

AKAT — Talep yetersizliğinden kaynaklanmış. Fabrikalar var ve boş duruyorlar. Doğru, biz bunu yaşamadık.

ALKİN — Biz bunu yaşamadık. Üstelik iki petrol şokundan sonra ikinci bir çelişki daha ortaya çıktı Batı toplumunda. Her şey var, ama % 10 işsizliği % 5'e indiremedi Batı topluluğu, bu işsizlik oranına takıldı kaldı. Amerika'da Avrupa ortalamasına göre biraz daha düşük. Düşününüz, Almanya, Fransa gibi potansiyeli muazzam, altyapısı muazzam ülkeler işsizliği % 10'dan aşağıya çekemiyorlar. Tabii Japonya'da da oldukça düşük, toplum yapısı farklı olduğu için. Şimdi bu durumda önümüzdeki seçenekleri düşünmemiz lazım. Böyle bir toplumda gerçekten talep daraltıcı politikalarla enflasyonla mücadele edebilir miyiz? Benim çok büyük kuşkularım var. Bugün ABD'de muhtemelen Noel yaklaşırken bile dükkânların Avrupa'dan çok daha تنها olduğu kanısın-

dayım. Çünkü, -görenler şahit olmuşlardır- böyle resesyon dediğimiz bunalımlarda toplum tüketim harcamalarını kesip bir kısır döngü yaratıyor. Böylece resesyonun daha da şiddetlenmesine neden oluyor. Çünkü, Amerikan toplumunda kişinin ilk aklına gelen, enflasyondan önce yarımını güven altına almaktır. Galbraith, bu durumda ekonomiyi resesyona sürüklemektense, kamu harcamalarını artırma yoluyla durgunluğun aşılmasını, işsizliğin azaltılmasını öneriyor.

PROF. DR. ERDOĞAN ALKIN

Batı'nın durumuna değinerek gündeme getirmek istediğim konu şu: Türkiye bu anlamda gerçek bir bunalım görmüdü. Bu tür bunalım görmeyen bir ekonomide, talep daraltıcı politikalar uygulanarak enflasyonla mücadele etmek mümkün olabilir mi, olamaz mı? Bu konuda bayağı kuşkularım var.

Türk halkı talep daraltıcı politikalar karşısında tüketimden değil, tasarrufundan fedakârlık edebilir. Tasarruf oranı düşebilir. Bu da tabii yeni bir kısır döngü yaratır.

AKGÜÇ — Dışarıya dönük bir talep var. Acaba dışarıya dönük olan bu talebi içeriye yönlendirebilir miyiz? Dışalma yönelik talebi yerli üretime yönlendirebilir miyiz?

ALKİN — Tahminlere göre bu sene GSMH'mız 120 milyar dolar olacak. Bunun 60 milyar doları hizmetler kesimi, bunu bir tarafa koyalım. Ticarete konu olabilecek mallar, tarımsal mallar ve sınai üretimin katma değeridir ki, bu da 60 milyar dolar. Eğer, bir-iki milyar dolarlık ithalatı, tüketim malı ithalatını kısıtlayarak bir canlanma ümit ediyorsak, bu ekonominin yapısında bir sağlıksızlık var demektir. İki milyar dolarlık tüketim malı ithalatı bana göre önemsiz.

AKGÜÇ — Tüketim malları dışalımının imalat sanayi katma değerine oranı en az % 5 eder. 2 milyar doların yanı sıra bir de hammadde ithalatı, yarı işlenmiş ithalatı var.

ALKİN — Başka türlü çarpıklıklar, piyasalarda dengesizlikler gelir diye korkuyorum ben. İthalatı nerede, hangi ülkede engellemeyi kalkmışsanız, çarpıklıklar doğurmuştur.

AKGÜÇ — Ben ithalatı kısıtlım demiyorum. Talebi iç üretime yönlendiririm, mümkün ise tabii.

ALKİN — Hangi araçları kullanacağız? Milleti bu tüketimden vazgeçirmek için; ya tüketim malı ithalatına

doğrudan yasak getireceksiniz, mümkün değil; ya da kurlarla oynayacaksınız, bu sefer de çelişkiler ortaya çıkacak.

AKGÜÇ — İthalata yönelik tüketim bir bakıma gelir dağılımı bozukluktan da kaynaklanmış olabilir. Bazı ithal malları için teminat oranları artırılabilir, teminatların iade süresi uzatılabilir.

türkiye’de, nerede bozuk olduğu bilinmediği için, gelir dağılımı sorununu kısa sürede çözmek mümkün değildir; ani ve hızlı enflasyon düşüşü bankacılık kesimini de alt üst edebilir; yeni hükûmet enflasyonla mücadele konusunda, şanssız bir dönemde görev almıştır

ALKİN — Gelir dağılımına gelince... Ara cümle olarak belirteyim. Gelir dağılımının nerede bozuk olduğunu tespit edemiyorsanız, onu düzeltecek politikaları uygulamak bence mümkün değildir. Biz Türkiye’de gelir dağılımının nerede bozuk olduğunu bilmiyoruz.

AKAT — Kısa dönemli bir enflasyonla mücadele programına gelir dağılımını düzeltmeyi sokmayı tahayyül etmekte ben de zorluk çekiyorum.

ALKİN — Mümkün değil.

AKAT — Düşük bir enflasyonda, icabında enflasyon riskini de göze alıp

gelir dağılımını düzeltici politikalar uygulamak mümkün olabilir gibi geliyor bana. Ancak, «Hem kronik enflasyonla mücadele edeceğim, hem de gelir dağılımını düzelteceğim.» şeklinde çiftli politik hedefin araçlarını bulmanın zor olacağını düşüncelerdenim. Araçlarını üretme de zor olur.

İLKİN — Bugün enflasyonu siz tamamen bir talep enflasyonu olarak mı görüyorsunuz?

AKAT — Çok ciddi bir maliyet enflasyonu olduğunu düşünüyorum; beklentilerden kaynaklanan, kronik enflasyondan kaynaklanan bir maliyet enflasyonunun boyutunun çok yüksek olduğunu düşünüyorum.

İLKİN — Yani enflasyonun ne kadarı?

AKAT — Bence o ölçülme noktasını çoktan geçmiş. Hepsini de maliyet enflasyonu olabilir ama bir şey değişmez.

İLKİN — Eğer bir talep enflasyonu yoksa, o zaman bu söyledikleriniz bir anlam taşıyor demektir.

AKAT — Maliyet enflasyonunu da kırmak için firmaları, ekonomik aktörleri, nominal talep artışlarından uzak tutacak yöntemleri geliştirmek zorundasınız. Başka çareniz yok ki. Ne demektir maliyet enflasyonu? Ekonomideki çeşitli aktörler, geçmiş enflasyonun kendi üzerlerine verdikleri hasarı telafi edecek şekilde nominal artışlar talep ederler. Maliyet enflasyonu bu demektir. Tamam mı?

İLKİN — Doğru.

AKAT — Bundan vazgeçmeleri için bu artışı yaptıkları takdirde başarının belaya gireceğini, yani mallarını ve hiz-

metlerini satamayacaklarını düşünmeleri lazım. Bunu da ne ile temin edersiniz? Talebi düşürerek temin edersiniz.

ALKİN — Yalnız orada da dikkat etmek lazım. Şimdi bu maliyet artışlarını fiyata yansıtıyorlar. Çünkü bir yandan da talep çekiyor. Talep enflasyonu da var. O halde biz talebi kısarsak, bunlar bu mark-up'ı yapamazlar. Yani maliyetlerini ayarlayamazlar, yüksek bir kâr oranını fiyata bindiremezler.

AKAT — Uyum için evvela bir süre sadece üretim miktarlarını kısmak zorundalar.

ALKİN — Ama demin söylediğiniz iflaslar vesairenin yapısını tam bilmiyoruz. Hızlı bir şekilde enflasyonun düşürülmesi ile bu şekilde bazı firmaları da haksızcasına tamamen batırabilirsiniz.

AKAT — Ani ve hızlı enflasyon düşüşü ile banka kesimini de alt üst edersiniz. Adam % 80 ile bir yıllığına mevduat yatırmış. Enflasyon aniden düşmeye başladığında, bankacılık kesimi; «Kusura bakma ben sana bunu veremem.» mi diyecek?

İLKİN — Madem ki Hükümet «Enflasyonu düşüreceğim.» diyor ve böyle bir beklenti var; bankacılar hâlâ neden «Üç aylık, altı aylık yatırmayın. Mevduatınızı yüksek faizle bir yıllık yatırım.» diye teşvik veriyorlar, beyanatlar veriyorlar? Bunu anlamak mümkün mü?

ALKİN — Ama kontratlar yapılmış.

İLKİN — Kontrat yapılmış değil. Adam bağlatmak istiyor.

AKAT — Sadece bir yıllık kontratlar yok ki. İki yıllık kontratlar da var. Diyelim ki ben bundan iki ay evvel iki yıllık toplu sözleşme imzalamışım. Birinci yıl % 110, ikinci yıl % 90. Önümüzdeki 24 ayda enflasyonu % 10'a düşürdüğünüz takdirde, ben batırım.

İLKİN — Hedef % 10 değil.

AKAT — % 30'la da batırım. Ben iki sene vadeli tahvil çıkarmışım % 75 faizle, Ekim ayında. Enflasyon % 60'ın altına düştüğü andan itibaren, ben riskteyim. Eğer tahvil büyükse, çok zorlanırım.

ALKİN — Bence Hükümet enflasyonla mücadele için şanssız bir dönemde görevi aldı. Çünkü neden? Biliyorsunuz ki Türk ekonomisi daha Körfez krizinden iki ay evvel resesyona girdi. Bütün göstergelere baktığımızda 1990'nın Haziran ayından itibaren üretim artışının yavaşladığını görüyoruz. 1990'da parlak ilk iki üç aylık dönem ile % 10 büyüme hızını tutturduk ama, resesyon devam etti. Üçüncü, dördüncü çeyrekte Körfez krizi de onun üstüne geldi. 1991'in ilk iki çeyreğinde resesyon çok derin yaşandı ve çok hafif olarak şimdi böyle % 0.8'lik % 0.9'luk imalat artışlarıyla imalat sanayiinde bir resesyondan çıkma işaretleri veriyor. Ancak, onun arkasında seçim ekonomisinin genişletici politikaları var. Aslında Hükümet'in önünde bir açmaz var. Resesyon mu, enflasyon mu? Bunlardan hangisi önümüzdeki dönemde Türk ekonomisi için daha büyük sorundur? Kendileri için hangisi daha önemli politik sorun yaratacaktır? Benim fikrimi sorarsanız, biz başka bir yapıdayız. Resesyon önümüzdeki dönemde devam ederse, derinleşir-

se hem Türk ekonomisi ve toplumu için daha sakıncalı hem de Hükümet'in politik geleceği açısından daha riskli olacaktır.

AKAT — Yalnız ben buna katılmadığımı söyleyeyim. Birincisi, bu Hükümet'in iki ortağı da bu seçim kampanyasına vatandaşa kayıtsız şartsız enflasyonla mücadeleyi bir numaralı hedef olarak sunarak girmişlerdir. «Bunu başaracağız, enflasyonu düşüreceğiz.» diye girmişlerdir. Bu bir. Yani politik olarak önemli bir taahhüt vardır.

ALKİN — Ama Amerika'da enflasyon düştü, halk mutsuz, kaygılı.

AKAT — Olabilir. Olaya siyasi olarak baktığımızda, belki partiler yanlış şeyler söylemişlerdir. Ama bu onların sorunudur. Bu Hükümet'i oluşturan iki parti çok kesin ve çok net, anlaşılır biçimde enflasyonla mücadeleyi bir numaralı hedef olarak koymuşlar, vatanndaşa «Bize güvenin, biz bu enflasyonu düşüreceğiz.» demişlerdir. Özellikle de koalisyonun büyük partisi. İkincisi, sizin demin söylediğinizin de çok tehlikeli bir mantık olduğunu düşünüyor ve buna bütün hücrelerimle karşı çıkıyorum. «Acaba resesyon mu, enflasyon mu? Enflasyon, resesyon şeytanından daha iyidir.» demek de yanlıştır. Enflasyon bir ekonomide olabilecek kötülüklerin en kötüsüdür.

ALKİN — Bana göre de öyle.

AKAT — En kötüsüdür. Çünkü en hakkaniyetsiz vergi enflasyon vergisidir. Enflasyon vergisinden daha hakkaniyetsiz, daha tesadüfi, ekonominin kısa ve uzun dönemli işleyişini daha çok

bozan bir vergi yoktur. Demek ki fiyatı ne olursa olsun, Türkiye'nin enflasyondan kurtulması gerekir. Bu nedenle Sayın Alkin'in enflasyona ilişkin görüşlerini kabul etmiyorum.

ALKİN — Sorunlar Hükümet'in, ekonominin değil.

AKAT — Türkiye'nin bir seçimi olduğunu, bu seçimin de «Enflasyona çok aldirmayalım.» yönünde olmasını mı söylüyorsunuz.

ALKİN — KİT'lerde ve bütçede bir manevra imkânı olmadığını siz söylediniz.

AKAT — Ben öyle demedim. «Eski araçlarla bu enflasyonla mücadele olanakları sınırlı gözüktüyor.» dedim. Ama «Şu anda hiçbir araçla bu enflasyonla mücadele edilemez.» demedim. Sayın Akgüç bunun bir kısım ipuçlarını verdi. Ben de ona dolaylı biçimde katılıyorum.

ALKİN — Ama bedeli resesyonudur. Başka türlü olabilir mi?

AKAT — Efendim, bedeli şudur ya da budur. Bilmiyoruz. Araçlarımızı tanımlarız. Nasıl mücadele edeceğimizi tanımlarız.

ALKİN — Araçlar belli.

AKAT — Bizim görevimiz şu anda sadece ve sadece böyle bir global değerlendirme yapmak değil. Kaldı ki araçlar da belli değil. Daha doğrusu eski, bizim Türkiye'de bundan evvel kullandığımız araçlar belli. Ama başka ülkelerde, başka yerlerde bizim Türkiye'de kullandığımız araçlardan başka araçlar kullanılarak enflasyonla başarıyla mücadeleler yapılmış. Düşün-

memiz gereken, önermemiz gereken yeni araçlar.

ALKİN — Araçlar belli diyorum. Bütün mesele bu araçları kullanmayı Hükümet göze alabilecek mi, alamayacak mı?

büyümenin bedelinin enflasyon olduğu bir yutturmaca mıdır? yüksek oranlı enflasyon eski iktidarın uyguladığı ekonomik modelin bir sonucu mudur? yoksa enflasyonun nedeni sadece kamu finansman açığı mıdır? ekonomiyi resesyona sokmadan enflasyon nasıl düşürülebilir?

AKAT — Sadece göze almak değil. Bir kere bu Hükümet hangi araçları seçecek? Burada göze almanın ötesinde bir de iktisatçılık var. Bazı ülkelerde akıllı iktisat politikaları uygulanıyor, bazı ülkelerde ise kötü iktisat politikaları uygulanıyor.

İLKİN — Birkere ben Sayın Alkin'in enflasyon ve resesyon konusunda Amerika ile Türkiye'yi mukayese etmesini kabul etmiyorum. ANAP Hükümetleri zamanında bir görüş, bir iddia vardı. Büyümenin bedeli, bu büyümenin faturası enflasyondur diye. Ben buna karşı çıkıyorum.

ALKİN — Her ikisi aynı şey değil. Büyümenin bedeli enflasyon değildir

ama, enflasyonla mücadelenin bedeli mutlaka resesyondur.

AKAT — Sayın Alkin'in dediği daha doğru. Resesyonsuz nasıl enflasyonla mücadele edilecek?

AKGÜÇ — ANAP dönemindeki birçok yutturmaca gibi, büyümenin bedeli enflasyondur da bir yutturmacaydı.

AKAT — O yutturmacaydı onu kabul ediyorum.

İLKİN — Türkiye'de enflasyonun bedeli önce DÇM'ye bağlandı.

PROF. DR. AKIN İLKİN

AKAT — Demek ki vatandaş yemiştir. Yese idi iktidarda kalırlardı.

İLKİN — Dört kişiden bir kişi yemiştir. Demek ki hâlâ yemeye devam ediyor.

AKAT — Belki de onlar başka sebepten öyle davrandılar.

AKGÜÇ — Bu konularda görüş birliğimiz var. Boşuna tartışmayalım.

İLKİN — İkincisi, «Büyüyoruz, şu halde bunun faturasını enflasyon olarak bu millet çekecektir.» dendi.

AKAT — Onu da kabul etmiyoruz.

İLKİN — Sonuçta dediler ki; «Enflasyon niye oldu? Çünkü biz altyapı yaptık. Yatırım yaptık.»

AKAT — Bunu da kabul etmiyoruz.

AKGÜÇ — Sayın İlkin, bunlar tartışma konusu dışında; burada kimse bunları savunmuyor.

AKAT — Sorduğumuz soru şu: Resesyona yol açmadan enflasyonla mücadele edebilir misin? Edersen, hangi araçlarla edersen? Şimdi bu konuda ikna olmak istiyoruz.

İLKİN — Buraya kadar tüm konuşmacılar birleşmiş görünüyor. Ama kamuoyu böyle bir düşünce içinde değil.

AKAT — Burada iktisatçılar olarak konuşuyoruz. Kamuoyuna konuşmuyoruz.

ALKİN — Zaten seçim konuşmalarında da bütün partilerin temsilcileri böyle konuşmadılar ki.

İLKİN — Her ne ise. Türkiye'deki enflasyonun % 60'larda olmasının tek nedeni vardır. Hükümet enflasyonist bir büyüme modeli tatbik etmiştir. Demek ki bir modelin sonucudur.

ALKİN — Doğrudur, burada anlaşıyoruz.

AKAT — Bence burada anlaşmıyoruz. Acaba mevcut enflasyon gerçekten modelin sonucu mudur, değil midir?

Bunu hilelemiyoruz. Mesela ben diyorum ki; enflasyonun sebebi sizin saydığınız üç sebep değildir, kamu kesimi finansman açığıdır.

İLKİN — Tamam da kamu kesimi finansman açığı niye dayanmıştır. Bunu Hükümet istemiştir. Hükümet'in istemediği bir Hazine açığı olur mu? Olmaz.

AKAT — Tamam. Ama bunu büyüme modelinden dolayı istemiş olabileceğini kabul etmiyorum.

İLKİN — Varsayalım ki çok iyi iktisat biliyorlardı ve bunu da bir modelle oturtular. «Hem enflasyon, hem de büyüme olsun.» dediler. Bunu kabul etmiyorsunuz ama, ben samimiyetle bunu böyle düşündüklerini varsayıyorum.

AKGÜÇ — Bence ANAP hükümetleri şunu istedi: Hem vergi almayayım hem de kamu harcamalarını arttırayım.

AKAT — Bunun adı da mali sorumsuzluktur. Bunun modeli falan yoktur.

İLKİN — Sayın Demirel'in 1960 ve 1970 Hükümetleri döneminde enflasyona hayır denen bir politika uygulanmıştır. O dönemlere baktığımız zaman tek rakamlı enflasyonla hızlı büyüme gerçekleştirilmiştir.

AKAT — Toplantının başında Sayın İlkin yoktu. Geçmiş dönemdeki Türkiye ile bu dönemdeki Türkiye'nin farklarını daha önce anlattık.

İLKİN — Ben demiyorum ki, enflasyon % 6 olacaktır. Şüphesiz daha fazla olacaktır. Ama böyle olması % 60'ların mantığını kabul ettiremez. Demek ki bugünkü enflasyon ANAP hükü-

metlerinin isteği ile olmuştur. Doğru Yol'un politikasında, sizin de söylediğiniz gibi, Türkiye'de en önemli olay enflasyondur ve bu önlenecektir. Bunun başka yolu yoktur.

AKAT — Nasıl?

İLKİN — Nasıl'a şimdi geleceğim.

AKAT — Sayın Alkin diyor ki; «Nasıl'ı sorduğunuz anda, Sayın İlk'in saydığı araçların hepsi resesyonisttir.»

AKGÜÇ — Ekonomiyi resesyona sokmadan enflasyonu nasıl düşürecek-siniz? Soru ve tartışma burada düğümleniyor.

İLKİN — Bana göre bugün Türkiye'deki enflasyon, talep enflasyonu ağırlıklı değildir. Eğer Türkiye'de 1980'ler öncesi bir talep enflasyonu varsa, o zaman talep enflasyonunu kırmak için yapacağı hareketlerde bir resesyon beklentisi olabilir. Türkiye'de bugünkü enflasyon maliyet enflasyonu ağırlıklı olduğu için, alınacak kararlarla resesyon değil büyüme hedeflenmelidir. Yani hem enflasyonu düşüren hem de büyümeyi hızlandıran bir politikayı uygulamak gerekir.

AKAT — Şimdi bunun araçlarını da teker teker görelim. Ne yapacağız?

ALKİN — Aslında bunun araçları da belli.

İLKİN — Önemli olan şu. Önce teşhisimizi doğru koymamız lazım. Araç dediğiniz ilaç ise, önce teşhisimizi koyalım sonra ilacı saptayalım.

AKGÜÇ — Sayın İlk'in; teşhisiniz maliyet enflasyonu; bunu açıkladınız.

İLKİN — Bu bir maliyet enflasyo-

nudur. Bu enflasyonun en büyük yaratıcısı da devletin yüksek faiz politikasıdır. Şimdi bakınız, 15 gün önce Hazine bonosunu % 75 faiz ile satıyordunuz. Hükümete geliyorsunuz, diyorsunuz ki; «Biz faizleri düşüreceğiz.» Hazine bonosu faizleri önce % 72'ye, geçen hafta da % 68'e düşüyor. Demek ki 15 gün önce % 75'ten satılan Hazine bonosu, 15 gün sonra % 68'den satılabiliyor. Oysa değişen bir şey yok. Hükümetin bu konuda politikası belli: Hazine bonosunda faizleri düşürme eğilimine girersem, banka faizleri de bu eğilimi izler. Gerçekte bu önemli bir olaydır. Faizleri bu yoldan aşağı çekmek mümkün olur.

türkiye'nin devalüasyon yapacağı beklentisi, döviz tevdiat hesaplarının hızla yükselmesine yol açmıştır; bu, parası konvertibl olan dışa açık bir ekonomide enflasyonla mücadeleleyi güçleştiren bir etkidir

AKAT — Faizleri aşağı çekerseniz, tasarruflu da parasını dövize yatırır.

İLKİN — Dövizde ne olacağını nereden biliyorsunuz? Bugün döviz stoku ile iç piyasadaki faiz oranları arasında bir denge kuruldu. Şimdi şöyle bir denge var. Ne var? Hazine bonosu faizi % 75, bir yıllık tasarruf mevduatı faizleri % 75-% 80, ticari kredi faiz haddi % 130, enflasyon % 65, döviz kuru kaybı da bir süre % 50 olarak gitmiş.

ALKİN — Dövizin değer kazancı biraz enflasyonun üstünde gidiyor, son 3-4 aydır.

AKAT — Dolar olarak öyle. Mark'ta daha hızlı. Son 12 ayda TL'de reel bir devalüasyon var.

İLKİN — Demek ki döviz dengemi-zi ve iç piyasadaki dengeyi biz bu oranlarla tutuyoruz.

AKGÜÇ — Halk o kadar duyarlı ki, bu döviz politikası dolayısıyla döviz tevdiat hesaplarına tekrardan bir yönelme başlamıştır.

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

ALKİN — Faizlerin düşürüleceği lafı çıkar çıkmaz borsa kımıldamaya başladı, döviz piyasası hızlandı.

AKGÜÇ — Bu sene Türkiye'nin hızlı bir devalüasyon yapacağı beklentisi sonucunda döviz tevdiat hesapları

çok kısa bir zaman içerisinde 22 trilyon TL'den ilk 7 ay içinde 35 trilyona fırladı. Bu, daha Hükümet'in politikaları açıklanmadan oldu. Bu durum, dışa açık bir ekonomide, parası konvertibl olan bir ekonomide, bence enflasyonla mücadeleyi çok zorlaştıran bir fakör olarak ortaya çıkıyor.

İLKİN — Bugünkü rakamlarda ortaya çıkan dengeyi, enflasyon oranını % 40'a çekerek de kurabilirsiniz. Enflasyon % 70'den % 40'a, yani 30 puan düşürüyorsanız, bütün dengeleri de 30'ar puan düşürebilirsiniz. Hepsisi daha düşük düzeyde dengeye gelebilir.

ALKİN — İşçi ücretleri hariç. Çünkü toplu sözleşmeler yapıldı.

İLKİN — İşçi ücretlerinin maliyetler üzerinde fazla bir etkisi yok. % 10 - % 15 gibi bir yeri var maliyet içinde.

AKAT — Maalesef ben buna katılmıyorum.

İLKİN — Katılmanız şart değil. O zaman zaten partilerimiz farklı olmazdı. Olaya iktisatçı olarak baktığımız zaman, belirli bir denge varsa, yani % 70 enflasyona göre bunlar bir değer kazanıyorsa; % 40 enflasyona göre bunları aşağı çekmek, 30 puan aşağı çekmek mümkün olabilir.

AKAT — Benim burada görüşüm şöyle. Kamu faizlerini aşağıya çekmek için, belli ki kamu kesimi finansman açığını, devletın içeriden borçlanmasını azaltmak lazım. Bunun talep üzerinde reel bir düşüş etkisi vardır. Türk ekonomisi kamunun bu açık, karşılıksız satın almalarının yarattığı talebe alışmıştır. Kamu kesiminin finansman açığını azaltmak demek kamu birimlerinin ma-

lını ve hizmetini satın almayacak demektir. Gayet açıktır bu. Kısa vadede kamu gelirini arttırmadığına göre, harcamalarını kısacaktır. Kısa vadede kamunun gelirini nasıl arttıracaksınız? KİT'lere zam yapıyorum diyorsanız, enflasyonu arttırıcı etki yapar. KİT'lere zam yaparak üretimin arttırılacağını iddia etmek zordur. KİT'lere yapılacak zam, enflasyonu arttırıcı etki yapar; bu bir. İkincisi, devlet kısa zamanda yorğanını uzatamayacağına göre, ayağını çekecek demektir. Az ya da çok. Ayağını çekmesi ne demektir? Birilerinin talebini kısıt demektir. Devlet birilerinin talebini kısıtına göre, bu talebi kısılan adamlar da başkalarının mallarına karşı kendi taleplerini kısıtlar demektir. Dolayısıyla, ilk aşamada fiyatlara yansımadan evvel ekonomide bir talep yetersizliği belirecektir. Sayın Alkin'in sözünü ettiği evrensel resesyon kurallarındır bunlar. Buna çözüm nedir? Faizleri düşürmek, devletin kısıtçı talebin, düşük faiz nedeni ile ya da tüketicinin harcaması cinsinden ya da yatırım harcaması, müteşebbisin harcaması cinsinden telafi edilmesi anlamına gelebilir.

İLKİN — Bakın, aramızdaki fark şu. Belki aynı şeyleri söylüyoruz ama, değişik yol izliyoruz. Şimdi enflasyonu düşürecek araçları sayıyoruz değil mi?

ALKİN — Enflasyonu düşürecek araç olarak faizi kullanacaksanız, faizi yükseltmekten bahsedeceksiniz, düşürmekten değil.

İLKİN — Sorunuz şu: Enflasyonu nasıl düşürürsünüz?

AKGÜÇ — Resesyona gitmeden.

türkiye'de maliyet enflasyonu olduğu varsayımından hareket ederek, enflasyonu düşürmenin başlıca araçları nelerdir? faizler düşürülür ise devletin para bulma olanakları azalır mı? vergi ödeme kolaylıkları sağlanarak vergi kaçağı kısmen önlenebilir mi?

İLKİN — Evet. Enflasyonu düşürmenin de araçları var. Şimdi ben diyorum ki; maliyet enflasyonu olduğu varsayımından hareket ederek ve Hazine bonusu faizlerinden başlayarak, Türkiye'de maliyetlere olumsuz katkıda bulunan yüksek faizi aşağıya doğru çekiyorum. «Buradan birtakım sonuçlar çıkacak.» diyorsunuz. Diğer araçlara dokunmadan sadece bunu yaparsınız, sizin dedikleriniz doğru olabilir. Ama ben tek bir araç kullanmayacağım ki. Bizim programımız şu: Eşanlı olarak bütün araçları devreye sokmak. Yalnız faizi aşağıya çekerseniz, sizin dedikleriniz doğru olabilir.

AKAT — O zaman diğer araçları da sayalım.

İLKİN — Bir kere varsayımımız şudur: Türkiye'de şu andaki enflasyon maliyet ağırlıklıdır.

ALKİN — Kabul ettik, maliyet enflasyonu.

AKAT — Ben kabul etmedim ama, Sayın İkin'in varsayımı üzerinde yürü-

yoruz. Şimdi Sayın İlkin'in bu kabulünün iç tutarlığını tespit edelim.

İLKİN — Neden talep enflasyonu olmadığını piyasada gözlüyorsunuz. Yalnız bir noktayı karıştırmayalım. Beyaz eşya, elektronik eşya ile otomobil üretimi ve talebi fazladır. Ama 1990'da % 9 büyüme hızına ulaşıldığı zaman imalat sanayiinde alt sektörlerde genelde büyüme hızı % 3 - % 4 civarındadır. Bazı dallarda % 2, hatta eksidir. Demek ki Türkiye'de talebin belirli yönlere kayması vardır. Bu bize talebin Türkiye'de fazla olduğunu göstermez.

ALKİN — Tamam Sayın İlkin, ben bunu kabul ettim.

AKAT — Ben de kabul etmediğimi kaydediyorum.

İLKİN — Ben şunu söylüyorum: 1990'da % 9 büyüme olduğu dönemde beyaz eşyada, otomobilde ve elektronik eşyada % 30'lara, % 40'lara varan bir talep artışı olmuştur, üretim artışı olmuştur. Türkiye'de belirli mallara yönelik bu talep artışı bizi yanıltmasın. Kaldı ki, Türkiye'de son seçimde birinci parti olduğumuza göre, Türk halkı bizim bu söylediklerimize itibar etmiştir.

AKAT — Vaktiyle başkalarına da itibar etmişti. İtibar etmeyle doğruluk aynı şeyler değil. Sizin politika aracınız devletin, devlet tahvil faizlerini düşürmesi. Değil mi?

İLKİN — Sizin mantığınıza göre faizleri düşürdüğümüz anda devletin para olanakları azalacak. Bana göre azalmayacak. Faizi birden % 75'ten % 40'a düşürmüyoruz. Bir sene içinde % 40'a gideceğiz. Bir senelik bir dönemde faizler yavaş yavaş enflasyonu % 40

yapan bir düzeye incek. Bu yavaş yavaş indirmenin devletin harcamalarını azaltacağı görüşüne ben katılmıyorum. Çünkü devlet gene o kadar parayı bulabilecek. Ama daha düşük faizle bulacak.

AKAT — Faizler düşerken devlet harcamaları kısılmayacak. Bu arada kamu kesimi finansman açığına dokunmuyoruz.

İLKİN — O ikinci aşamada. Demek ki kamu kesimi finansman açığını karşılayacak başka kaynak lazım. Hangi kaynak? Vergi. Türkiye'de bugün bir hesaba göre 20-25 trilyon TL bir vergi kaçağı var. Dolayısıyla polisiye tedbirler değil ama birtakım vergi ödeme kolaylıkları getirilerek bu vergi kaçaklarının tümü değil ama bir kısmı önlenbilir. 5-10 trilyon arasında bir vergi geliri artışı elde edilebilir. Vergi ödeme gücü olan kişilerden vergi alma durumu vardır ve bu alınacaktır.

AKAT — Ne zaman alınacak?

İLKİN — 1992'de. Yavaş yavaş alınacak.

AKAT — Bunun açıklanması lazım. Milli gelirin % 5'ine yakın bir gelirden bahsediyorsunuz. 25 trilyon olduğuna göre.

İLKİN — O kaçağın tamamı. Buradan 5 trilyon alınabilir diyorum.

AKAT — 5 trilyon milli gelirin % 1'i bile etmez. O kadar önemli bir rakam değil.

İLKİN — 1992 yılı için diyorum.

AKAT — Böylece kamu kesimi finansman açığı milli gelirin % 13'ünden % 12'sine düşmüş olur.

ALKİN — Hangi vergiler artırılacak? Bu önemli.

AKAT — Vergiler artmayacak, poli-siye tedbirler de olmayacak, ama vergi gelirleri artacak.

İLKİN — Siz demin söylediğim o önemli varsayımı hep bir yana atıyorsunuz. Türkiye'de ekonomik büyüme ağırlıklı bir enflasyonu düşürme politikası izlenecek.

ALKİN — Nasıl olacak bu büyüme?

İLKİN — Talebi arttıracaksın.

ALKİN — O zaman fiyatlar da artar.

İLKİN — Artmaz. Çünkü talep enflasyonu yok Türkiye'de. Bütün mesele bu. Üretim kapasitelerini kullanarak üretimi arttıracaksınız.

AKAT — Kullanacağınız politika araçlarına bunu da ekliyoruz. Talep artışı var.

talep artışı üretimi uyaracak, üretim artışı sonucu maliyet düşüşü olacaktır; enflasyonu geriye çekmek için bütün tedbirler bir arada ve eşanlı olarak uygulanacaktır; her araç tek başına kullanılırsa, amaca ulaşmak mümkün değildir

İLKİN — Talep artışı olmadan, sanayiye üretimi artıramıyorsunuz. Artı-

ramadığımız için de Türkiye'de atıl kapasite oluşuyor. Maliyet enflasyonunun bir kısmı da oradan kaynaklanıyor. Demek ki Türkiye üretimini arttırdığı zaman maliyetleri düşürücü bir unsur daha yaratmış olacak. Talep artışı üretimi uyaracak, üretim artışı sonucu maliyet düşüşü olacak.

ALKİN — Neredeyse benim sözüme geleceksiniz. Ben devlet para bas-sın diyorum. Bu kadar çetrefille uğraş-masın, doğrudan para bas-sın.

İLKİN — Gayrisafi Milli Hâsıla oranına göre Türkiye'de M_1 ve M_2 çok düşük düzeylere geldi. Yani Türkiye'de para az. Bu söz herkesi şoke ediyor ama, gerçek.

AKAT — Bunlar yüksek enflasyonun sonucu. Yüksek enflasyonda normal. Para yetmiyor.

İLKİN — 1980 öncesi öyle değildi.

AKAT — O zaman kronik enflasyon yoktu ki. 1970'li yıllarda enflasyon oranı % 15'lerde % 20'lerde idi. Bir tek 1979 ve 1980'de enflasyon genel trendin üstüne çıkmıştı. Halbuki son 10-12 senedir yıllık enflasyon % 50 civarında. Vatandaş ona göre tedbirlerini almış. Sayın İkin'in öneri ve öngörüşlerini alt alta yazıyorum. Finansal derinleşme (financial deepening) olacak yüksek enflasyonda. Finansal derinleşmenin ne olduğunu biliyoruz.

İLKİN — Bütün bu söylediklerimiz bir arada ve eşanlı olarak uygulanacak. Söylediğimiz her aracı tek başına aldığınız zaman hiçbir işe yaramaz. Hiçbir şekilde de bizim düşündüğümüz amaca ulaşan bir sonuç vermez. Ama «Ben bunların hiçbirini yapmayayım, yalnız

para basayım.» dersenez, o zaman enflasyonu azdırırsınız. Çünkü Türkiye'de söylenen bazı sözler kamuoyunda yanlış anlaşılıyor. Diyebilirler ki; «Akın İlkin enflasyonu düşürmek için para arzının artırılması gerektiğini söyledi.» Olayları tek tek almanızla bir bütün olarak almanız birbirinden çok farklıdır. Bütün tedbirleri eşanlı aldığınız zaman Türkiye'de, amaçlanan sonuca ulaşabilirsiniz. Bir de şu var: Türkiye'de devlet % 75 faizle para bulan, kendisini tefeciye kaptırmış bir tüccar durumuna gelmiştir.

AKAT — Bir soru sorabilir miyim? Bu arada döviz kuru konusundaki önerinizi öğrenebilir miyiz? Sahi bir de KİT'ler konusu var. Bu konulardaki görüşlerinizi de öğrenirsek yavaş yavaş model ortaya çıkacak.

İLKİN — Dikkat ederseniz, 10 senedir enflasyonu önlemek için sıkı para politikası gibi sadece parasal ağırlıklı politikalar izlendi.

ALKİN — Ah keşke onu biraz yapabilselerdi de kamu açığını bu kadar genişletmeselerdi.

İLKİN — 1986'da biraz daha yüksek bir enflasyonu göze alıp kısa vadeli borçlanmaya gitmeselerdi, bugünkü 70-75 trilyon TL'lik bir iç borç stoku oluşmazdı. 1983 yılında 3 trilyon iç borcu vardı devletin.

ALKİN — Aslında GSMH'ya göre iç borcumuz da çok fazla değil.

AKAT — Faiz ödediğimiz iç borca geçenlerde baktım. Milli Gelirin içinde büyük bir rakam değil. Milli gelirin % 6'sı, % 7'si. Gerisi Merkez Bankası'na borç.

ALKİN — Ben iç borç deyince devlet tahvilini ve Hazine bonosunu alırım. Öbürleri beni alâkadar etmez.

İLKİN — Fakat ortamı bozuyor. % 75 faiz ile Hazine bonusu alma imkânı varken bankaya % 50'den para yatırır mısın?

AKAT — Sayın Erbakan sizi faiz hikâyesi ile bayağı etkilemiş.

İLKİN — Aslında Sayın Erbakan ile birleştiğimiz nokta var. Ancak, o faizi kaldırıyor. Yüksek faizle, faizsiz arasında fark var.

AKAT — Dilerseniz döviz kuru üzerinde duralım. Bu konuda beklenti varsa beklenti, politika varsa politika, onu konuşalım.

İLKİN — Doğru Yol'un politikasında şu var. 1980-1990 yılları arasında, enflasyonun daha yukarıya çıkmaması için uygulanan sıkı para politikası ve enflasyonist büyüme modeli tamamen yanlıştır. Bu yanlışları bir defa ortadan kaldırmamız lazım. O halde hangi araçları kullanacağız? Önemli olan araçları ortaya koyup, eşanlı uygulamak. Önce faizden, devlet iç borçları faizinden işe başlıyoruz. Ama geldiğimiz noktada acaba bu devlet harcamalarının hacmi ne olacak?

AKAT — Devlet harcamalarını kıımadık. Sadece faizleri düşürdük.

İLKİN — Devlet harcamasını kıılamak demek, yatırım yapmamak demektir. Çünkü zaten cari masraflar ve transfer harcamaları devlet gelirinin hepsini yutuyor.

ALKİN — Manevra alanı olmadığıni kabul ediyor musunuz?

AKAT — Sizin modelde 5 trilyon liralık vergi artışı yaptık.

türkiye’de imalat sanayiinde büyük atıl kapasite vardır; kaynağı talep yetersizliği ve finansman zorluğudur; teşvikler yatırıma değil üretime verilecektir, böylece üretim yapmayan kesimler teşvik edilecektir; enflasyonun psikolojik etkisi vardır; düşmez denildiğinde düşmeme eğilimi olur; oysa halk enflasyonun geriye çekileceğine inanmalıdır;

İLKİN — Bu kaçakların önlenmesinden sağlanacak. Bir de büyümenin getireceği vergi artışı var.

AKAT — Geri kalanı herhalde iç talep artışıyla sağlanacak. Döviz kuru için hiçbir şey söylemediğinizde göre...

İLKİN — Oraya da geleceğim. Bunları böyle yaptığınız zaman gene bir döviz sorununa doğru geleceksiniz. İç talebi fazla artıramayacaksınız. Çünkü gelir dağılımında kısa dönemde fazla bir şey yapamayacağınız için iç talebi arttıramayacaksınız. Türkiye’de üretim de atıl kapasiteler var. En canlı otomotiv sanayi bile iki vardiya çalışıyor. Oysa neden üç vardiya çalışmasın? Bu çok büyük yanlışlığı benim kanımca. Belki katılmayabilirsiniz. Türkiye’de imalat sanayiinde büyük atıl kapasite var. Ve bu-

nun kullanılmamasının da iki nedeni var. Biri talep yetersizliği, ikincisi finansman zorluklarıdır.

AKAT — Peki, döviz kurunu ne yapacağız şimdi?

İLKİN — Sanayi Odası’nın yaptığı anketlere göre, kapasitenin kullanılmamasının % 60’ı talep yetersizliğinden % 25’i finansman zorluğundan kaynaklanıyor. Bugün atıl kapasitelerin kullanılmamasının % 85 nedeni yanlış politikalarıdır.

AKGÜÇ — Finansman ile talep yetersizliği. 1980’den beri kapasitenin kullanılmamasının nedenini, sanayiciler böyle açıklarlar.

İLKİN — Sayın Akat’ın üzerinde durduğu döviz konusuna gelince... Bana göre sanayide iç talebi uyurarak atıl kapasiteleri kullanma oranını arttırma mümkün değil. Neden? Çünkü gelir dağılımı bozulmuş. Gelir dağılımını bir sene düzeltmek de mümkün değil. Ama bunu düzeltecek tedbirleri de almak lazım. Yani Sayın Alkin ile benim ayrıldığı nokta şu. Gelir dağılımını düzeltmek Türkiye’de resesyona yol açmayacak, bilakis büyümeyi sağlayacaktır.

ALKİN — Resesyona olmaz tabii. Talebi patlatırsanız, bu sefer de enflasyonu daha azdırırsınız.

AKAT — Ama Sayın İlkin, «Talep artınca enflasyon düşer.» diyor.

AKGÜÇ — «Üretimi artıracam.» diyor.

AKAT — Burada mantığı yakalamak önemli. Aradaki ilişkiyi anlamadık gene.

İLKİN — Teşvikleri yatırıma değil

üretime vermek. Bu da yeni bir farktır. Verceğimiz teşvikle, ucuz kredi ile finansman zorluğu çeken, üretim yapamayan sektörleri teşvik ederek üretimi arttırmak.

AKAT — Bu bir sübvansiyondur. Kamu kesimi finansman açığını artırır.

ILKIN — Nasıl artırır?

AKAT — Ucuz kredi bir sübvansiyondur. Piyasanın altına verilen kredi bir sübvansiyondur. Birisinin cebinden çıkıyordur. Kamu kesimi finansman açığını artırır.

ILKIN — Sayın Akat burada bir yanlışlık var. Bugün sizin verdiğiniz teşvikler yok mu? Aynı teşvikleri üretime kaydırıyorsunuz. İlave kaynağı gerektiren teşvik vermiyorum, teşvikin yönünü kaydırıyorum.

AKAT — Söylemek istediğim şu: Sayın İkin'in önerdiği programın, mevcut kronik enflasyon çerçevesinde, klasik-popülist programlara çok benzediği, gerçek Türkiye gerek Latin Amerika genelinde uygulandığında başarısız sonuçlar verdiği. Ne yapılabilir konusunda bir hazırlığım var. Ama tartışma uzuyor. Dilerseniz onu bir başka toplantıda konuşuruz.

ILKIN — Türkiye'de bu ve benzeri politikalarla enflasyonun düştüğünü gördük.

AKAT — Düştüğünü değil de ondan sonra hiper enflasyona gidildiğini gördük. Açıkçası, % 70'lik bir enflasyon sorununun, talebi arttırarak, üretimi arttırarak çözüleceğini düşünmenin çok tehlikeli bir düşünce tarzı olduğu kanaatindeyim.

ILKIN — Bir an için DYP'yi bir ya-

na bırakalım. SHP de enflasyonu düşüreceğim diyor. Peki nasıl yapacak bunu?

AKAT — SHP'nin ekonomiden sorumlu bakanları yok. Ekonominin yönetimi DYP'de. Dolayısıyla SHP'nin enflasyonu nasıl düşüreceği pek önemli değil.

ILKIN — Program nasıldı? Programında yok muydu?

AKAT — Programında vardı. Makro düzeyde tedbirler.

ILKIN — Sayın Akat, kur politikası üzerinde duruyor. Dövizle ilişkin spekülasyon hareketleri önleyecek büyük rezerv var. Maalesef Türkiye'de herkes, tasarrufunu değerlendirmek için kullandığı yatırım aracına uygun beyanatlara veriyor. Hisse senedine yatırırsa, «Borsa yükselcek.» diyor. Dövizle yatırırsa, «Devalüasyon olacak.» diyor. Yahut Sayın Akat'ın söylediği gibi iki yıllık % 75'ten tahvil çıkarmışsa, «Faizler düşerse ne yaparız?» diyor. Her kârin bir risk tarafı var.

AKGÜÇ — 1992 yılında da enflasyon % 70'lerde seyredeceği beklentisi ile yapılmış sözleşmeler var. Örneğin mevduatı % 75 ile toplamış. Tahvil çıkarmış % 75 faiz vermiş. Toplu sözleşmelerde de birinci yıl şu kadar, ikinci yıl % 75 artış demiş. Sigortacılık sistemi, hayat sigortası uzun süreli bağlantı yapmış. Yeni beklentiler sözleşmelerle yansımış. Bu durumda gerçekten enflasyon bir yıl içinde % 40'a düşerse etkisi ne olur?

ILKIN — Şimdi bu sene yapılacak kontratlar var. Bu enflasyon düşürme işini bir yılda bitirmek lazımdır. Yoksa

yavaş yavaş yaptığınız zaman zaten enflasyonu düşüremezsiniz. İkincisi, enflasyonun bir psikolojik etkisi vardır, enflasyon düşecek denildiğinde düşer, düşmeyecek denildiğinde de düşmeme eğilimi olur. Çünkü herkes muhtemel bir enflasyona göre kontratları yapacak. Eğer bu Hükümet olarak «Enflasyonu 1992'de % 40'lara çekeceğim.» diyorsam ve bunu çekmek için bazı araçları kullanıyorsam, bu çekiştir. Halkın buna inanması lazımdır.

AKGÜÇ — O zaman kontratların süresini kısaltacaksınız. Uzun süreli sözleşme yapmayacaksınız. Uzun süreli yüksek enflasyon beklentisi ile yapılan sözleşmeler, programlar direnç yaratıyor.

İLKİN — Ayrıca bir de şu var. Şimdi bankalar bir yıllık vadeli mevduata % 75 veriyorlarsa, bunların paçal faiz maliyeti % 75 değil. Vadesiz, bir aylık, üç aylık vadeli mevduatları paçal yaptığınız zaman aşağı yukarı bugün maliyet % 40'lara, % 45'lere geliyor.

AKGÜÇ — % 75'lere şöyle çıkıyor. Çünkü ortalama % 15'e yakın mevduat munzam karşılığı var. Ayrıca % 35 dispoñibilite tutmak zorundalar.

İLKİN — Bakınız hikâye gene orada. Eğer yüksek mevduat munzam karşılığını, % 30 Hazine bonusu alma koşullarını, hepsini devam ettiriyorsanız, zaten program uygulanamaz. Bizim anlatmak istediğimiz olay şu: Konulan bir aracı tek başına aldığınız zaman hiçbir şey ifade etmeyebilir. Enflasyon da hiçbir zaman tek bir araçla, tek bir önlemlle aşağıya çekilmez. Bizim söylediğimiz, bütün bu araçları eşanlı olarak gündeme getirmek ve enflasyonu 1992'

de % 40'a, 1993'de % 40'ın altına indirmektir. Bütün araçları gündeme getirirseniz, ancak o zaman enflasyonu düzeltirsiniz. Yoksa tek araçla bugünkü enflasyonu durdurabilmek mümkün değildir. Tek araç aldığınız zaman işte hepimizin söylediği karşı fikirler ortaya çıkaracaktır.

türkiye'deki büyük döviz rezervi, bazı araçların kullanımını mümkün kılmıştır; bununla beraber başta ihracat ve turizm olmak üzere döviz getirici faaliyetlerin teşvik edilmesi gerekir; iktisat, seçenekleri ve öncelikleri doğru saptama, kaynakları iyi kullanma bilimidir

Şimdi esaslı bir olay; Sayın Akat'ın değindiği döviz olayıdır. Bana göre Türk ekonomisinde birtakım yanlışlar yapılmış, bir yere gelinmiştir ama, bugün uygulanacak politikanın da bir gücü var. Bu güç döviz rezervidir. Şu anda Türkiye'de büyük tutarda bir döviz rezervi olmasa idi, bu araçların gündeme getirilmesi çok çok zor olurdu.

AKGÜÇ — O rezerv ne kadar? Halen Merkez Bankası'nın döviz rezervi negatiftir.

İLKİN — Normal bir hesapla bulun rezerv dahi, Türkiye'de şu konuştuğumuz araçların kullanılmasını mümkün kılabilecek bir durumdadır. Şimdi esas benim söylemek istediğim noktaya gele-

lim. Türkiye'de bu araçları kullanırken, bu döviz rezervini ihtiyatla gündeme getirmek lazımdır. Döviz rezervini artıracak önlemleri gündeme getirmemiz lazımdır. O halde enflasyonu düşürecek önlemleri alırken, ortaya koyacağımız en önemli nokta, döviz getirici faaliyetleri teşvik etmektir. Bunlardan birincisi ihracat, ikincisi turizmdir. İhracatı ve turizmi 1992'de büyük puanlar vererek desteklemek lazım gelecektir. Bizim enflasyona karşı uyguladığımız politikada, yalnız döviz sorununun ortaya çıkmaması için değil, 1992'de uygulanacak antiinflasyonist politikanın başarısı için de mutlaka ihracat ve turizm dövizlerini artırıcı politikaları uygulamaya koymak gerekir.

AKGÜÇ — Ben bir noktayı vurgulayayım. Biraz çelişki olacak ama, ekonomide durgunluk olduğu zaman ihracat daha iyi gidiyor. Bunun hesaplarını yaptık. Ekonominin en hızlı büyüdüğü yıl ihracatın en yavaş arttığı yıl oluyor. Mesela 1991; bu sene resesyon var, değil mi? Ekonomideki büyüme % 1, % 2. İhracatta artış hızı yüksek. İlk on ayda % 10'a yakın.

İLKİN — Aslında ihracat birkaç sene durdu.

ALKİN — Pardon, ihracat artışı bu yıl % 10.

AKGÜÇ — Ekonominin % 1, % 2 büyüdüğü bir dönemde ihracatın % 10 büyümesi, önemli bir olay.

İLKİN — Peki, 1990'da ne kadar büyüdü ihracat?

AKGÜÇ — 1990 canlı bir yıldır. Türkiye'de bir çelişki var; içeride durgunluk olduğunda ihracat artışı hızlanıyor,

firmaların dışsatım/satış oranı yükseliyor.

İLKİN — 1987'de ne kadardı?

AKGÜÇ — 1987'de de aşağı yukarı aynı idi. 1987 yılı da çok canlı bir yıldır ama, ihracat artış hızı düşüktü.

ALKİN — Ekonominin çok canlı olduğu sene içeride satamayan dışarıda satıyor demek ki.

AKGÜÇ — Ekonomiyi içeride canlandırdığın anda firmalar daha çok iç piyasaya dönüyor.

ALKİN — Kur politikasının etkisi görülüyor. Geçen sene kur yavaş gitti. Bu sene iyi gidiyor. Onun da teşvik edici bir yönü var.

AKGÜÇ — İçeride satamayan firma dışarıya yöneliyor. «150 büyük firmada ihracatın satışlara oranı nedir?» diye inceledik. İç piyasanın canlandığı senelerde derhal o oran düşüyor. Buna karşı ekonominin durgunluk zamanı dışsatım/satışlar oranı yükseliyor.

İLKİN — Ben gene bunu kabul edemiyorum.

AKGÜÇ — Rakamlar böyle.

İLKİN — Bütün hikâye Türkiye'de zaten bu. Ana rakamlar üzerinde tahlil yapıyoruz. Ana rakamların altına inmiyoruz. «1990 yılında Türkiye'de imalat sanayii % 10'un üzerinde büyüdü.» diyoruz, «GSMH % 9 büyüdü diyoruz; ama geriye baktığımızda, alt rakamlara baktığımızda, başka türlü bir durumla karşılaşılıyor. Burada beyaz eşya, elektronik eşya ve otomotiv gibi bir iki sektörde -ki bunlar ihracatı az olan sektörlerdir- % 30'lara varan hatta aşan bir büyüme oluyor.

ALKİN — Tüketici kredisi ile beyaz eşya, otomotiv ve elektronik eşyaya talep desteklendi.

İLKİN — Ama buna karşılık ihracat olmuyor. Türkiye'nin ihracatı ile iç talep arasında fazla bir ilişki olduğunu zannetmiyorum. Genel olarak, makro olarak doğru olabilir ama, Türkiye için bu genel kurallar geçerli değil. Kanımca Türkiye'de önemli olan sanayiın durulması. Sanayiın durulmasının tek nedeni de yatırım ve üretimden çok, bu sanayi malına olan talebin azalması. Bu da niye? Çünkü hepimizin bildiği gibi gelir dağılımında büyük bozukluklar var. Gelir dağılımı bozulunca, orta direk ortadan kalkınca, sanayi malı talebi aşağıya indi.

AKGÜÇ — Sanayileri de ayırmak lazım. Bazı sanayiler, biz biliyoruz ki, bu arada çok hızlı büyümüştür. Bazı sanayi kolları ise hiç büyümemiştir. Taşa toprağı dayalı sanayi, kâğıt, gıda, hatta biraz da tekstil, bunlar son yıllarda yavaş büyüyen sanayilerdir. Buna mukabil kimya, madeni eşya, plastik ürünleri, otomotiv, büyüme hızı yüksek sanayi dalları olarak gözükmüyor.

İLKİN — Talebi arttırmıyor ki işte. Ama bu oranda beyaz eşya, otomotiv ve elektronik eşyaya talep artmıştır. Neden artmıştır? Tüketici kredisi ile desteklenmiştir. Bir de Türk halkının bu mallara karşı eğilimi vardır. Gösteriş tüketimi dediğimiz olay. İlle bir araba alayım, ille bir televizyon alayım, bir video alayım, bir buzdolabı daha alayım hikâyesi... Ama «Gel şu oturduğun koltuğun kumaşını değiştir.» dediğinizde «Param yok.» diyor. Sanayide bazı mallara karşı talep var, ve o sanayi

dallarını canlı tutuyor. Zaten dikkat ederseniz sanayiciler arasında da Hükümet'in politikasında bazıları için hoş gelen bazılarına da hiç hoş gelmeyen noktalar buradan kaynaklanıyor. Ürettikleri malın cinsinin farklı olmasından.

AKGÜÇ — Sanayide % 10 büyüme demek, bütün alt sektörlerin birbirine yakın hızda büyümesi demek değil. Sanayi sektörleri için çok farklı büyüme rakamları var. Sanayinin en durgun olduğu dönemde bile bazı sanayi dalları çok canlı. Bazı sanayi dalları ise ekonominin en canlı olduğu dönemlerde bile canlı değil. Bu esas itibariyle gelir dağılımı bozukluğundan, biraz da ekonominin yapısından kaynaklanıyor.

İLKİN — İşte onun için diyorum ki, «1990'da imalat sanayii % 12 büyüdü.» dediğimiz zaman, biz zannediyoruz ki bütün sektörler % 12 büyüdü. Hayır, bazıları büyüyemedi hatta geriye döndü. Demek ki ortada bir talep dengesizliği var ve bu nedenle Türkiye'de orta tabakanın güçlendirilmesi lazım. Yalnız bir sene içinde bu gelir dağılımındaki bozukluğu düzeltmenin imkânsızlığını hepimiz biliyoruz. Dolayısıyla bu talep artışı olmayacak. O halde bunu destekleyecek ikinci faktör nedir? İhracattır. Bana göre ihracat artışı hem içerde imalat sanayiindeki üretim artışı, kapasite kullanım artışı sağlayacak hem de bu artış kâr ve vergi artışı sağlayacaktır. Ayrıca, birim maliyeti azalacağı için, firmaların işçilerine toplu sözleşmeler dolayısıyla yüksek ücret ödeme olanaklarını ortaya getirecektir. Dolayısıyla Hükümet bütün bu araçları eşanlı uygulamaya koyduğu anda, tek tek uy-

gulama dolayısıyla ortaya çıkacak - daha önce değinilmiş olan- mahzurlar ortadan kalkacaktır. Yeter ki bütün bunlar bir arada ve eşanlı kullanılsın. İhracat ve turizm dövizini artırdığı zaman, Sayın Akat'ın üzerinde durduğu «Döviz kuru ne olacak? Döviz ne olacak?» hikâyesi de çözüme kavuşmuş olacaktır.

AKGÜÇ — İhracatın birden büyük boyutlarda artması ne kadar gerçekçi?

İLKİN — Türkiye'nin ihracatı dünya ticaretinde binde dört civarında. Binde dört payımız var. Türkiye binde dörtten binde altına çıkarsa, bu % 50'lik bir artış olur. Ama bu dünya sistemi içerisinde o kadar büyük bir artış değildir. Demek istediğim şu ki, oyunun kurallarını iyi oynadığımız zaman yapılabilir. Bu arada şu espri de var: «Türkiye ihracat yapacak diye dünya pazarlarında bu payı sana verirler mi?». Eğer bizim payımız binde dört değil de yüzde dört olsaydı, bu belki kabul edilebilirdi. Ama binde dört olduğu için bu pay bana göre dünya sisteminde o kadar büyük bir reaksiyon göstermez.

AKGÜÇ — Bu oran genel, meseleyle ürün bazında bakmak gerek. Dış satımını artıracığımız ürünlerde oran daha yüksektir. Ayrıca, o üretimi de yapabilmemiz gerek.

İLKİN — Ama Türkiye'de o kapasiteler var.

AKGÜÇ — Ben o kanıda değilim. İmalat sanayiinde son yıllarda yatırımlar durduğu için kapasite de imalat sanayiinde yavaş yavaş sınıra gelmiştir.

İLKİN — Gene bu da Türkiye'de çok önemli. Türkiye'deki kapasite hesapları bana göre doğru değil. Örneğin, «Kapasite kullanım oranları şu kadardır.» dediğimiz zaman, bu kapasite neye göre bir kapasitedir? Fabrikanın üretimini göz önünde tutalım ve diyelim ki, otomotiv endüstrisinde montaj hattına göre. Ama montaj hattının dışındaki kesimlerde kapasite korkunç derecede yüksek. Mesela jant sektörünü aldığımız zaman, Türkiye'de belki bugün ürettiği jantın 3-4 misli üretecek kapasite mevcut. Tek vardiya. İki-üç vardiyaya çıkartıldığında, Türkiye'nin her tarafı jantla dolar taşar.

AKGÜÇ — İyi de Türkiye'de galiba ihracatı satışına göre en düşük olan sanayi de otomotiv. % 4 gibi çok düşük bir oranla çalışıyor.

İLKİN — İhracat diyorsunuz. Ama orada da belki şöyle bir sistem geliştirilebilir. Bugün bir Türk otomobili ihraç etsek dünya pazarlarında bunu pazarlama zordur ama, otomobilin içinde olan 2000-3000 parçadan birçok parçanın dünya pazarlarına ihracı mümkündür. Bitmiş otomobil ihracı yerine otomotiv sanayiinde yedek parça ihracatını gündeme getirebiliriz.

AKGÜÇ — O konuda anlaşmalar yapılabilirse...

İLKİN — Benim duyduğum birtakım kontratlar var. Sektör buna yabancı değil.

AKGÜÇ — Orada çok önemli olan husus, yurt dışındaki otomotiv sanayii için gerekli yedek parçayı Türkiye'de yapmaları.

İLKİN — Türkiye bunu yapabileceğ güçte. Talep var, üretim var. Ama bunu birleştirecek ihracat mekanizması yok Türkiye’de.

AKGÜÇ — Bir de tabii Türkiye’de şu olay oldu. Son yıllarda imalat sanayiine yatırım yapılmadığı için birçok sektör teknolojide geri kaldı. Kamu sektöründe de geri kaldı, özel sektörde de geri kaldı. Son 10 senede fazla yatırım yapılmadı. Kamu sektörü tamamen öldü de özel sektör de kendisini çok iyi uyduramadı teknolojik yeniliklere. Sanayiin de yenilenmesi lazım.

İLKİN — Burada imalat sanayiinde yeni yatırımlar dediğimiz, yeni üretim yatırımları değil, teknoloji yatırımları, tevsi yatırımları... Bazı fabrikalar 4-5 bölümden oluşuyor, bunlardan bir tanesi darboğazı yaratıyor. O darboğazı ortadan kaldırmak için, sadece bir seksiyona yatırım yapıyorsunuz. Öbürlerinin kapasitesi zaten yüksek. Dolayısıyla fabrikanın kapasitesi birden bire artıyor. Ayrıca, ikinci üçüncü vardiya neden yapılmasın? Türkiye’de ikinci üçüncü vardiya pek gündeme gelmeyen bir olay. Yapılmış yatırımları madem ki rasyonel kullanma durumundayız, o halde ikinci, üçüncü vardiya ile çalışılması işsizlik sorununa da çözüm getirir. Hiç yatırım yapmadan yeni işçi çalıştırma olanağı da ortaya çıkar.

Son bir şey söyleyeyim. İktisat bana göre seçenekleri ve öncelikleri doğru saptama sanatıdır. İktisatta her şeyi yapmak mümkün. Her şey yapmak istenir. Üçüncü köprü de yapılmak istenir, dördüncü de... On tane yeni hastane

yapmak, şu kadar yeni yol yapmak, şu kadar okul yapmak...

AKGÜÇ — İktisat öncelikleri iyi saptamak, kaynakları iyi kullanma ilmidir.

İLKİN — «Okul yapmayalım mı?» dediğiniz zaman kimse «Hayır.» diyemez. «Köprü yapmayalım mı?» dediğinizde kimse «Hayır.» diyemez. Bunların hepsi yapılması gerekli olaylardır. Ama burada önemli olan seçenekleri ve öncelikleri güzel, doğru tespit etmektir. Çünkü bakıyorsunuz, öncelikleri yanlış saptadığımız zaman, o işi yapıyorsunuz, fabrikayı kuruyorsunuz; ama yol yok, üretim yapamıyorsunuz. Öncelikleri iyi saptadığımız zaman, Türkiye’nin bence 2000’li yıllara sanayileşmiş bir toplum olarak girmemesi için hiçbir neden yok.

AKGÜÇ — Sayın Alkin sizin görüşleriniz.

İLKİN — Tartışma uzadı, Hükümet’in ekonomik paketi açıklansın, aynı bir oturumda görüşlerimizi açıklarız.

AKGÜÇ — Hükümet’in ekonomik paketi açıklandıktan sonra, «Ekonomide neler yapılabilir?» sorusunu tartışmak üzere, bugünkü toplantıya son veriyorum. Teşekkürler.

Not: Yukarıda sunulan «Açık Oturum». 16 Aralık 1991 tarihinde yapılmıştır.

◆ Öğretmenlik, mesleki suçları tanımlanmayan yegâne meslektir.

Merimon Cuninggim

Ekonomik Göstergeler (İç)

	1989	1990	1991		
			Temmuz	Ağustos	Eylül
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	5976.9	7524.0	6443.0	6447.0	6487.0
Banknot Mikdarı (milyar TL)	8365.4	14265.4	17816.7	19508.2	20909.4
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL)	6699.1	7641.2	11655.7	12593.6	15142.6
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL)	2564.9	3064.1	4591.1	4455.9	6715.2
BANKALAR (milyar TL)					
Toplam Mevduat	48234.9	72779.8	81019.4		
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	9627.9	14597.4	13133.6		
Tasarruf Mevduatı	22831.4	32569.3	43112.4		
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	3377.1	5268.0	5562.8		
Vadeli Tasarruf Mevduatı	19454.3	27301.3	37549.7		
Mevduat Sertifikası	1978.4	2381.9	2784.8		
Resmi Kuruluş Mevduatı	1698.8	3519.4	3777.7		
Bankalar Mevduatı	4262.9	6837.6	3523.6		
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	7835.6	12874.2	14687.3		
Döviz Kredileri	14170.3	22538.0	34588.3		
Toplam Krediler	46046.6	80034.2	91101.4		
Tarım	7364.1	12823.1	10817.5		
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	5424.3	8319.8	10717.2		
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkar)	1496.5	2477.4	2741.2		
Gayrimenkul	3453.4	5094.4	6140.6		
Denizcilik	105.2	107.7	98.3		
Turizm	780.6	1209.4	1397.0		
Diğer İhtisas Kredileri	34.9	238.7	162.4		
Ticaret, Sınal, Sair	27387.6	49763.6	59027.1		
PARA ARZI (milyar TL)	20358.3	29763.6	33445.0	35822.0	39430.0
FİYATLAR (DİE Toplam Eşya 1981 = 100, Tüketicici Fiyatları 1987 = 100)					
Toplam Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	2140.8	3524.4	655.9	686.9	717.0
Tarım (Genel)	2019.8	2992.5	596.6	611.4	655.6
İmalat Sanayii (Genel)	2157.7	3244.5	675.1	707.3	733.8
Tüketicici Fiyatları (Türkiye)	348.6	559.2	741.0	770.5	817.4
Tüketicici Fiyatları (İstanbul)	-	550.4	723.0	749.0	796.9
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	15726.6	22302.3	11411.0	13145.8	14890.3
Dışalım (FOB)	11627.3	12959.5	7277.4	6767.	9496.7
İçti Dövizleri	3040.0	3426.0	1585.0	1887.0	2141.0

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışı dahilidir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Banka kredileri aynı 1989 yılı sonu itibarıyla değerlendirilmiştir. (4) Para arzı (M1) dar tanımıdır. (5) Toplam eşya fiyatları, 1991 Ocak ayından itibaren «1987=100» olarak verilmektedir.

Görüşler

Prof. Dr. DÜNDAR SAĞLAM

Doğu Almanya'da Birleşme Sancıları

ALMANYA, bugün, önemli ekonomik ve sosyal olayların cereyan ettiği bir arena halindedir. Gerçekten, Başbakan Kohl'ün iki Almanya'nın birleşmesinden kimsenin zararlı çıkmayacağı aksine sayısız vatandaşın kazançlı çıkacağı şeklindeki vaatleri, bugün fertlerin günlük hayatlarında karşılaştıkları zorlukların büyüklüğü karşısında âdeta yalanlanmış gibidir. 1991 yılı Mart ve Nisan aylarında Doğu Almanya'da yapılan ünlü «Pazartesi Gösterileri», birleşmenin kolayca ve sarsıntısız biçimde gerçekleşeceğini uman hükümet yetkililerinin uyanmasına sebep olmuştur. Doğu'da işyerlerinin kapanması, işsiz sayısının hergün artması, altyapı ve üretim tesislerinin her türlü tahminin üstünde bakımsız ve geri durumda oluşu; toplumdaki memnuniyetsizliğin çok yaygın olduğunu ve dikkat edilmezse kontrol dışına çıkabileceğini göstermiştir. 45 yıllık sosyalist bir uygulamadan liberal ekonomiye geçiş konusunda Almanya bu-

gün gerçek bir laboratuvar görevini yerine getirmektedir. Alman ulusunun yüklendiği bu deneyimden tüm dünyanın ve öncelikle Türkiye'nin çıkaracağı sayısız dersler olduğuna inanıyoruz.

Bir Teşhis Hatası

Parasal birliğe doğru adımların atıldığı 1990 yılının o heyecanlı günlerinde ekonomi uzmanları ve politik sorumlular, sonuçlarından daha çok parasal bütünleşmenin koşulları ile ilgilenselerdi. Bu uzmanların Doğu Alman üretim kapasitesinin eskiliği ve geriliği konusunda tahmin hatasına düştükleri bugün anlaşılabilir gibidir. Doğu Alman pazarının batının mallarına tam olarak ve aniden açılması mevcut tesislerin tam bir çıkmaz içine girmesine sebebiyet vermiştir. Parasal birliğin sarsıntısız ve sorunsuz biçimde gerçekleşmesine rağmen, serbest

pazar ekonomisine girişin yarattığı şok dalgaları, Doğu Alman firmalarının zayıflığını ve üretim cihazının geriliğini bütün çıplaklığı ile ortaya çıkarmıştır. Eski makina ve teçhizat stoku, aşırı işçi istihdamı ve çağdışı organizasyon yapısı ile bu işletmeler Batı standartlarının çok gerisinde kalmışlardır. Üretilen malların kötü kaliteli olması yanında, sosyalist dönemden kalma dağıtım örgütünün verimsizliği, Doğu Alman ekonomisinin çöküşünü hızlandıran diğer bir etken olmuştur.

Batı mallarının Doğu Alman pazarında serbestçe satılması, doğudaki firma stoklarını ve maliyetlerini arttırmıştır. Temmuz-Ağustos 1991'de sınıai üretimin yüzde 40 oranında düştüğü görülmüştür. Birçok işletme bugün işçi ücretlerini ödeyemez duruma gelmiştir. Halen günlük işlemler Treuhandanstalt (Doğu Alman Ekonomisini Özelleştirme İdaresi) tarafından garanti edilen geçici kredilerle sürdürülmektedir. Başlangıçta, Doğu Alman işletmelerinden üçte ikisinin, yapılan iyileştirmeler sonucunda kısa sürede ayağa kalkacağı düşünülmüştü. Oysa bugün ortaya çıkan kötü sonuçlar, işletmelerden çoğunun kısa dönemde kapılarını kapatacaklarını, kalanların da geniş çapta işçi çıkartacaklarını bize göstermektedir. Dört işletmeden sadece birinin sosyalist dönem enkazından sağ çıkabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca, endüstri kesiminde her iki işçiden birinin işsiz kalacağı tahmin edilmektedir.

İşsiz sayısı bugün endişe verici boyutlara ulaşmıştır. 1991 Mart ayında tam anlamıyla işsiz sayısı 800.000

kişiye, kısmi işsiz sayısı ise iki milyon kişiye ulaşmıştır. Her kesimde gözlenen yaygın gizli işsizlik bunun dışındadır. İstihdamda görülen kriz bugün son kertesine gelmiş değildir. Gerçekten Özelleştirme İdaresi'nin finans usüllerinin daha seçici hale gelmesi ve işçi çıkartmaya karşı kabul edilen garanti süresinin Ağustos ayında son bulmasından sonra durum daha da dramatik hale gelecektir. Konjektür Enstitülerince yapılan son tahminlere göre 1991 Sonbahar'ında işsiz sayısının 3,5 milyona ulaşacağı, bunun da aktif nüfusun yüzde 40'ı demek olduğu belirtilmektedir. Yıl sonunda işsiz sayısının 4 milyona çıkması olasılığı, işsizlik dalgasının tam olarak dibe vurmadığını bize göstermektedir.

Bir Değerlendirme Hatası

Doğu Alman ekonomisini yeniden harekete geçirmek konusundaki iyimserlik gün geçtikçe yerini kötümserliğe bırakmaktadır. Ekonomik ve parasal birleşmenin arz ve talepte yarattığı pozitif etkiler Doğu Alman ekonomik faaliyetlerine çok az yansımıştır. Talep kesiminde, parasal bütünleşmenin yarattığı aşırı satın alma gücü bile Doğu Alman ekonomisindeki büyük üretim düşüşünü engelleyememiştir. Birleşmeden sonra işçi ücretleri yeniden saptanmış, sosyal yardımlar artmış, batıdan doğuya bütçe transferi (1990'da 47 milyar DM) önemli rakamlara ulaşmıştır. Garip bir çelişki olarak Doğu Alman halkı kendi bölgelerinde üretilen mallar yerine

batının ürettiği mallara yönelerek kendi işyerlerini tehlikeye sokmuşlardır. Beklenenin tam aksine, Doğu Almanya'nın tüketim toplumuna ve pazar ekonomisine girişi kendi kalkınma sürecini hızlandıracak yerde, Batı Almanya ekonomisi yararına sonuçlar vermiştir. Bu suretle doğu ile batı arasındaki gelişme farkı iyice açılmıştır.

Arz yönüne baktığımızda, batıdan doğuya akacağı öngörülen istihdam yaratıcı yatırımlar bir türlü gerçekleşmemiştir. Çünkü, Batı Alman firmaları, doğuda yeni tesisler kurmak yerine kendi ticari ağlarını doğuya genişletmeyi daha kolay ve kârlı bulmuşlardır. Ayrıca Doğu Almanya ulaştırma ve haberleşme altyapısının içler acısı durumu da ekonomik canlanmayı frenlemiştir. Bunun dışında, sayısız hukuki belirsizlikler (özellikle mülkiyet hakkı konusunda) ve idari yapının verimsiz çalışması, yatırımcıları caydıran ana faktörler olmuştur. Doğu Almanya'da işgücünün nispeten iyi eğitilmiş ucuz olması da bu durumu telafi etmeye yetmemiştir. Çünkü iyi kalitedeki işgücü batıya göç etmektedir. Bu durum ekonomik birleşmenin doğal sonucudur. Kalifiye personelin batıya göçünün frenlenmesi için ücretlerinin batıya göre ayarlanması gerekmektedir. Nitekim işçi sendikaları ücretleri arttırmak için, baskılarını arttırmışlardır. Doğu Alman tesislerinin verimliliği düşerken işçi ücretlerinin yükselmeye başlaması, onların rekabetçi durumlarını hızla bozmaktadır. Bu durum işsiz kitlelere yenilerinin eklenmesi demektir.

Eleştirilen Bir Ekonomi Politikası

Ekonomik durumun kötüleşmesi, Başbakan Kohl tarafından izlenen birleşme politikasının şiddetle eleştirilmesine yol açmaktadır. Başlangıçta ekonomik tartışmalar birleşmenin maliyeti ve nasıl finanse edileceği üzerinde yoğunlaşmıştı. Doğaldır ki o günlerde birleşmenin ekonomik maliyetini tam olarak tahmin etmek çok güçtü. Ancak senenin sonuna doğru 1990 ve 1991 yılı için bütçe tahminleri yapılabilmektedir. Buna göre toplam kamu kesimi finansman gereksinimi 1990 yılı için 100 milyar DM, 1991 yılı için 150 milyar DM olarak hesaplanmaktadır. Başbakan Kohl, bu finans gereksiniminin tamamının vergilere başvurmadan istikraz yolu ile karşılanacağını vaat etmiştir.

Bu politika bütün çevrelerce, özellikle Bundesbank yetkililerince şiddetle eleştirilmiştir. Çünkü söz konusu politika faiz oranlarının yükselmesine yol açacaktır. Enflasyonun muhtemel bir yükselişi karşısında elindeki silahtan yoksun kalmak istemeyen Bundesbank, bu politikaya direnmiş ve Körfez krizini ve komşu ülkelerin baskısını bu yönde kullanmıştır. Federal Alman Hükümeti, sonunda, akaryakıt üzerindeki vergi ve gelir vergisi oranlarını arttırmak zorunda kalmıştır. Ancak, bu çözüm geçicidir. Çünkü Doğu Alman ekonomisinde sübvansiyonların kaldırılması ve diğer finans açıkları bu vergi artışları ile karşılanacak gibi değildir. Bu durum vergilerde yeni artışları gündeme getirmektedir. Finansman sorunu dışında ikinci ve daha

önemli eleştiri konusu istihdam ve işsizliklerdir.

Hükümet teorik bir serbest piyasa ve geçmiş deneyim övgüsüne kendisini kaptırarak duruma uygun ve gerçekçi politikalar oluşturamamıştır. Ludwig Erhard'dan miras kalan pazar ekonomisi ilkesinin etkisi altında Kohl'un ekonomi kurmayları sorunları küçümseyerek kendilerini gereksiz bir iyimserliğe kaptırmışlardır. Birleşme döneminde yetkililer, 1948 yılı para reformuna ve 50'li yılların ekonomik mucizesine sık sık atıfta bulunarak sorunları küçümsemişlerdir. Onlara göre, Doğu Almanya'da paraya olan güven koşullarının sağlanması ve pazar ekonomisi yasalarının geçerli kılması halinde ekonomik sorunlar kendiliğinden çözülecektir. Bu açıdan birleşme müzakereleri esnasında Kohl Hükümeti, zamanının büyük kısmını hukuki ve ekonomik açıdan iki farklı bölgenin mümkün olan en hızlı biçimde pazar ekonomisi kurallarına tâbi olarak birleşmesine tahsis etmiştir. Bu alanda sağlanan başarı herkesin takdir ve saygısını kazanmıştır. Ancak, söz konusu kurumsal başarı ekonominin dinamizm kazanarak harekete geçirilmesinde sağlanamamıştır. Çünkü hükümet yetkilileri, ekonominin yeniden harekete geçmesini engelleyen strüktürel faktörleri teşhiste yanılığa düşmüşlerdir. Sonuçta benimsenen politik tercihler ve politikalar bugün şiddetle eleştirilmektedir.

Eleştirilen Politik Tercihler

Doğu Almanya'da ekonomik faaliyetlerin gelişmesini engelleyen en yan-

lış karar, şüphesiz kamulaştırılan malların eski sahiplerine iadesi veya tazmini ile ilgili olan karardır. Bu karar anayasal haklara cevap vermiş olmakla birlikte üretim cihazının mülkiyeti konusunda hukuki ve ekonomik büyük bir belirsizlik yaratmıştır. Bugün bir milyondan fazla mülkiyetin iadesi ile ilgili talep, yetkili mercilere sunulmuş bulunmaktadır. Bunun sonuçlandırılmasının yıllar alacağı kuşkusuzdur. Hukuki alandaki bu karmaşa yeni yatırımcılar üzerinde öldürücü bir etki yaratmıştır. Bu durum, eski kombinelerin özelleştirilmesini ve yeni sınıai ve ticari işletmelerin kurulmasını engellemiştir. Özellikle ekonomi üzerinde sürükleyici etkisi olan konut inşaatı faaliyetleri bu yüzden başlayamamıştır.

İkinci eleştiri konusu, eski devlet işletmelerinin özelleştirilmesi ile ilgili olarak kurulan holding örgütünün (Treuhandanstalt) işleyişindeki yavaşlık ve aldığı kararların saydam olmayışı ile ilgilidir. Söz konusu devlet holdinginin en kısa sürede rantabl olacak ünitelerin özelleştirilmesine öncelik verip, yapısal düzenlemelere ihtiyaç gösterenleri geri plana atması da eleştiri konusu olmuştur. Üçüncü eleştiri konusu, Doğu Alman ekonomisi altyapısının modernleştirilmesinin gecikmiş olmasıdır. Özellikle kara ve demiryolları ile haberleşme sistemlerinin eskiliği ve yetersizliği, yeni ekonomik faaliyetlerin kurulmasını ve işlenmesini engelleyen başlıca faktördür denilebilir.

Hükümetin bu yaşamsal konuda hızlı biçimde radikal önlemler alama-

miş olması eleştirilmektedir. 1990 yılında hükümet Doğu Alman ekonomisine 100 milyar mark dolayında yardım yapmışsa da, bu yardımlar altyapı yatırımları yerine çoğunlukla carî giderlere ve transfer harcamalarına gitmiştir. Yukarıda sayılan engellerin çokluğu ve büyüklüğü nedeniyle, Federal Hükümet'in yatırımları hızlandırmak için aldığı kredi ve vergi teşvikleri istenen sonuçları vermemiştir. Batı Alman firmalarının yatırım girişimlerinde bugün bekleme halinde oldukları görülmektedir. 1990 yılında doğuda yapılan yatırım tutarı 5 milyar mark dolayındadır. Oysa Batı Almanya'da aynı dönemde yaptıkları üretken yatırım toplamı 300 milyar marktır. Üstelik 5 milyar mark tutarındaki yatırımın yarısı bankaların açtıkları şubelerle ilgilidir. Diğer yarısı ise sigorta, ticaret, dağıtım gibi hizmet sektörlerine aittir. Sanayicilerin büyük kısmı ise bekleme halindedir.

Yeni Gelişmeler

Yapılacak işlerin büyüklüğü ve yeni kurulan Doğu Alman eyaletlerinde derinleşen ekonomik ve sosyal bunalım, muhalefeteki sosyal demokrat parti ve sendika liderlerini, daha mücadeleci ve kararlı bir devlet politikası izlenmesini istemeye yöneltmiştir. Özellikle yeniden yapılanma konusunda devletin daha müdahaleci bir endüstri politikası izlemesi gerektiği, her yerde kuvvetle savunulmaya başlanmıştır. Özelleştirme İdaresi'nin

(Treuhand) şimdiye kadar izlediği politikanın ve önceliklerin değiştirilmesi suretiyle, gücünün daha çok eski kamu işletmelerinin yeniden yapılanmasının finansmanına ayrılması gerektiği ileri sürülmektedir. Treuhand İdaresi'nin kaynaklarının bu muazzam enkazın kaldırılmasına yetmeyeceği, dolayısıyla yeni kaynakların bulunması gerektiği de belirtilen hususlar arasındadır. Yeni Doğu Alman eyaletlerinde izlenmesi gereken ekonomi politikasının, pazar yasalarına sıkı biçimde bağlı olarak, yatırımları engelleyen unsurların kaldırılmasına yönelik olması gerektiği Treuhand idaresinin öldürülen eski başkanı tarafından savunulmakta idi.

Bugün bazı sosyal demokrat uzmanlar ise devletin ekonomide daha müdahaleci ve yapıcı bir rol üstlenmesi gerektiğini, özellikle Doğu Alman altyapı yatırımlarına ağırlık vererek orada yeni işletmelerin ve müteşebbislerin doğmasına öncülük etmesini savunmaktadırlar. Yalnızca Batı Alman firmalarının işlere el koymasına Avrupa Topluluğu'nun temel felsefesi olan serbest rekabet kurallarına da aykırı düşmektedir. Koalisyon görüşmeleri sırasında hükümet ortağı Liberal Parti, Doğu Almanya'nın vergi yönünden çok avantajlı hale getirilmesini önermiştir. Ancak bu yolla batıdan gelecek yatırımlar bölgeye çekilebilir denilmiştir. Buna rağmen bu teşvik önlemlerinin üretken yatırımlar üzerinde fazla etkili olmadığı, ayrıca kaynak tahsislerini saptırarak önemli kayıplara neden olduğu da evvelki deneyimlerden bilinmektedir.

Yeni İstikamet Değişiklikleri ve Uzlaşma Arayışları

Görüldüğü üzere, sorunun genişliği ve durumun ciddiyeti karşısında hiçbir siyasal ve sosyal gücün elinde sihirli bir reçete olmadığı ortaya çıkmıştır. Genel seçimler öncesi ve sonrasındaki şiddetli fikir ayrılıkları artık yerini uzlaşmacı ve pragmatik yaklaşımlara terketmek zorundadır. Yatırımcılarda görülen tereddüt ve durgunluğu gidermek için, yeni Federal Ekonomi Bakanı finans alanında kesin ve kararlı adımlar atmaya başlamıştır. Şubat 1991'de yürürlüğe konulan yeni bir program uyarınca, alt yapının yenilenmesi, özel yatırımların teşviki, istihdamın geliştirilmesi amacıyla 2 yıllık 22 milyar DM tutarında bir fon uygulamaya konulmuştur. Karayollarının ve demiryollarının ıslahı ile konut yatırımlarına hız verilmiştir. Bu suretle batının yeni kurulan Doğu Alman eyaletlerine sağladığı mali yardım tutarı 81 milyar DM gibi yüksek bir düzeye erişmiştir. Bugün Federal Alman bütçesininin 412 milyar mark olduğu düşünüldüğünde, bunun ne büyük bir fedakârlık olduğu ortaya çıkmaktadır.

Hükümet mülkiyet hakkı konusunda başlangıçta benimsediği tutumu değiştirmiştir. Bundestag tarafından Mart ayında kabul edilen bir yasa değişikliği ile yatırımcının eski mal sahibi karşısındaki durumu güvence altına alınmıştır. Uzun süredir beklenen bu değişikliklerin, özelleştirme sürecini büyük ölçüde hızlandıracağı

ve yeni yatırımcılara arazi tahsislerinde kolaylık sağlayacağı kuşkusuzdur. Ayrıca, temel prensipleri tartışma konusu yapmaksızın Treuhandanstalt'ın yapısı ve faaliyetlerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Teşkilatın yapısı desantralize edilerek 15 yerel şube kurulmuş ve onlara 1500 kadar işçi çalıştıran orta ve küçük işletmeleri özelleştirme yetkisi tanınmıştır. Bu yeni örgütlenme biçimi, Treuhand ile yerel eyalet yetkilileri arasında sıkı ve etkin işbirliğinin kurulmasına yol açmıştır.

Nitekim Ocak 1990 ayına kadar 2000 sanayi işletme özelleştirildiği halde, bu rakam Nisan ayında 1500'e ulaşmıştır. Bu yolla 400.000 kişilik istihdam kurtarılmıştır. 2000 diğer dosya ise incelenmekte olup tamamlanmak üzeredir. Ayrıca, Özelleştirme İdaresi yerel yönetimlerde işbirliği halinde yeniden yapılanma ve eğitim komisyonları kurmuştur. Ayrıca, çok büyük boyutlu bir sosyal eğitim projesi giderek morali bozulan aktif nüfusun istifadesine sunulmuştur.

Yerel sorumlularla, merkezdeki yetkililer arasında sağlanan bu işbirliği ortamı, ulusal planda, iktidarla sosyal demokrat muhalefet arasındaki ilişkilerin yumuşamasına da yol açmıştır. 40 yıldır Almanya'da geçerli olan ve Alman milletinin gerçek gücünü oluşturan consensus anlayışı yeniden kendini kuvvetle hissettirmeye başlamıştır. Almanya'da ortaya çıkan birleşme sancılarının süratle tedavisi, ancak parti çıkarlarının üstünde tavır almakla mümkündür.

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. MEHMET BOLAK

GEÇEN ay yaptığımız tahminler, hükümetin kurulmasıyla birlikte Borsa'da canlanmanın başlayacağı, Kasım ayı sonuna kadar İMKB İndeksi'nin 3000 puanı aşıp, 3500'lere dayanacağı şeklindeydi. Ancak, Kasım ayındaki gelişmeler, bekle-nenin çok üzerinde olmuş, gerek fiyatlardaki gerek işlem hacmindeki artışlar tüm tahminleri alt üst etmiştir. Kasım'ın 8'inde 2717.72 olan İMKB İndeksi, sonraki hafta içinde düzenli olarak yükselmiş, «15 Kasım 1991, Cuma» günü 3137.93 ile 3000 sınırını aşmıştır. Takibeden hafta içinde indeks 3000 ile 4000 arasındaki mesafeyi almış, «25 Kasım 1991, Pazartesi» günü aylardan beri ilk defa 4000 sınırını aşarak 4119.10 puana yükselmiştir. Salı günü de Borsa tavan fiyatlarından kapanmış, çarşamba günü indeksin 4916 puana kadar yükseldiği görülmüş, ancak bundan sonra kâr realizasyonu amaçlı satışlar yükselişin hızını kesmiş ve iniş başlamıştır. Perşembe ve Cuma günleri de düşüşler sürmüş, Kasım ayının son işlem gününde İMKB İndeksi 4058.47 ile kapanmıştır. Bu değer Ekim ayı sonuna göre % 46 civarında bir artışı yansıtmaktadır.

Fiyatlardaki hızlı artışa paralel olarak işlem hacminde de artışlar olmuş ve üstte rekorlar kırılmıştır. Ayın 15'inden itibaren günlük işlem hacmi hemen her gün 300 milyar liranın üzerinde gerçekleşmeye başlamış, nihayet «27 Kasım 1991, Çarşamba» günü 537 milyar lira işlem hacmiyle ilk defa 500 milyar sınırını aşılmış, yeni bir rekor kırılmıştır.

Borsa'daki hızlı gelişmenin ardından şimdilik, ekonomik nedenlerden ziyade psikolojik nedenler yatmaktadır. Yeni hükümetin, sorun çıkmadan büyük bir olgunluk içinde kurulması politik belirsizlikleri ortadan kaldırmış, yeni hükümetin vaatleri ve ekonomik politikaları hakkındaki açıklamaları yatırımcılarda iyimser bir hava yaratmıştır. Borsa'nın cazibesini artıran beklentiler arasında, dövizde devalüasyon yapılmaması, banka mevduat faizlerinin gerilemesi, Hazine bonusu ihalelerinde fa-

izin ve miktarın düşmesi, bankaların repo yapacak mal bulamaması veya bunun yasal olarak engellenmesi, özelleştirme hareketlerinin Borsa dışında yapılması bulunmaktadır. Hükümetin icraatine bağlı olarak, beklentilerin ne oranda gerçekleşeceği ortaya çıktıkça, yatırımcılar da Borsa'daki yollarını daha sağlıklı bir şekilde çizebileceklerdir.

İki haftalık gözlemlere göre, döviz fiyatları kontrol altında tutularak, yükselmesi önlenmeye çalışılmakta, bankaların bazılarında mevduat faizlerinin birkaç puan indirildiği görülmektedir. «27 Kasım 1991, Çarşamba» günü yapılan 9 aylık Hazine bonusu ihalesinde de faiz oranı % 73.73 olarak gerçekleşmiştir (Bir önceki 9 aylık ihalede faiz oranı 76.64 olmuştu). Olumlu gelişmelerin sürmesi halinde, yıl sonuna kadar İMKB İndeksi'nin 5000'i bulması hatta aşması şaşırtıcı olmayacaktır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi de Şubat ayından sonra ilk defa yeniden 10.000 puan sınırını aşmış, «27 Kasım 1991, Cuma» günü kapanış fiyatları itibariyle 10.214.39 puan olmuştur. Bu değer, Ekim ayı sonuna göre % 49.43 oranında bir artışı yansıtmaktadır. İndeks kapsamındaki hisselerden sadece, ay içinde büyük bir sermaye artırımını gerçekleştiren Pinar Süt hisselerinde % 9.04 oranında bir zarar gözlenmiş, Makina Takım ve Nasaş hisseleri değerlerini korurlarken, diğer tüm hisseler çeşitli oranlarda değer kazanmışlardır. İki hissenin değer kazancı % 100'ü aşmış, Good-Year % 130.30, Güney Bira da % 109.84 oranında prim yapmışlardır. Yatırımcılarına yüksek kazanç sağlayan diğer hisseler de T. Siemens (% 92.71), Bolu Çimento (% 82.61), Otosan (% 82.54), Erdemir (% 71.88), Metaş (% 62.50), Sarkuysan (% 60.00), Koç Yatırım (% 56.76), İş Bankası B (% 52.78), Rabak (% 51.35), İzocam (% 50.68) ve Çimsa (% 50.56) olmuşlardır. Dergi'nin İndeksi kapsamında bulunmayan hisselerden de Parsan (% 16.67), Sifaş (% 6.34) ve Petkim (% 5.41)'de değer kaybı gözlenirken, en fazla değer kazanan hisseler de Adana Çimento (A) (% 125.00), Mardin Çimento (% 118.75), Mensucat Santral (% 96.08), Alarko Holding (% 92.30), İntema (% 85.96) ve Deva Holding (% 84.00) şeklinde sıralanmışlardır.

Yılın sonuna yaklaşırken hâlâ çok sayıda firma tarafından sermaye artırımını yapılmaktadır. Kasım ayı içinde 9 şirket sermaye artırımına gitmiş, bu artırımlar «Tablo 1»de listelenmiştir.

Ay içinde Deva Holding kayıtlı sermaye tavanını 500 milyar liraya yükseltme kararı alırken, Vakıf Finansal Kiralama da kayıtlı sermaye sistemine geçmek ve kayıtlı sermaye tavanını 250 milyar lira olarak belirlemek için karar almış ve Sermaye Piyasası Kurulu'na başvuruda bulunmuştur.

Önceki bilanço dönemlerinde olduğu gibi, şirketlerin 9 aylık bilançoları da analize tabi tutulmuştur. Bankaların dışında kalan şirketlerden 100 tanesinin bilanço verileri incelenmiş, 70 tanesine ait 9 aylık kârlar, hisse başına kârlar ve fiyat/kazanç oranları «Tablo 2»de verilmiştir. Tablodaki yer alan 70 şirket, önceki aylarda 6 aylık bilançolardan derlenmiş çeşitli bilgileri yayınlanmış olan şirketlerdir.

TABLO 1
Kasım Ayında Yapılan Sermaye Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Eski Ser.	Bedellil	%	Bedelsiz	%	Yeni Ser.
Demirbank	75.000	25.000	33.33	-	-	100.000
Feniş	10.000	10.000	100	4.000	40	24.000
Good-Year	35.196	-	-	17.854	50	52.753
Hektaş	25.468	4.532	17.79	-	-	30.000
Migros	6.250	6.250	100	7.500	120	20.000
Olmuksa	38.500	26.950	70	11.550	30	77.000
Pınar Süt	5.400	10.800	200	8.100	150	24.300
T.H.Y.	600.000	450.000	75	450.000	75	1.500.000
Tofaş Oto F.	160.000	61.564	38.48	178.436	111.52	400.000

Tablodaki hesaplarda 29 Kasım tarihli kapanış fiyatları esas alınmıştır. 9 aylık bilançolarda yer alan kâr rakamları 29 Kasım'daki ödenmiş sermayeye göre bulunan hisse sayılarına bölünerek hisse başına kâr rakamları hesaplanmıştır. 9 aylık bilançoların çıktığı Eylül sonu ile Kasım sonu arasında yapılmış olan sermaye artırımları ödenmiş sermayeye eklenmiştir. Fiyat/kazanç oranları ise, 29 Kasım tarihindeki fiyatların, hisse başına kâr rakamlarına bölünmesiyle bulunmuştur. Bu işlem yapılırken, bedelsizi üzerinde işlem görmekte olan hisse senetlerinin fiyatlarında düzeltme yapılmıştır.

Tabloda yer alan şirketlerden 10'u yılın 9 aylık dönemini zararla kapatmıştır. Bu rakam 100 şirket arasında 22'ye yükselmektedir. 6 aylık bilançolarında zarar gözüken şirket sayısı ise 100 şirket arasında 19, seçtiğimiz 70 şirket arasında ise yine 10'du. 6 aylık bilançosunda zarar gözüken Niğde Çimento, 9 ayın sonunda kâra geçerken, ilk 6 ayda kârda gözüken Sıfış 9 ay sonunda zarara geçmiştir. Tablodaki şirketler arasında en fazla zarar Petkim'de görülmekle beraber, hisse başına değerlendirildiğinde en kötü durumdaki şirketin hisse başına 354,47 TL zararla Makina Takım olduğu anlaşılmaktadır. Bu şirketi hisse başına 325,77 TL zararla Metaş ve 317,69 TL zararla Ege Endüstri izlemektedir.

Hisse başına kârı 1000 liranın üzerinde olan 10 tane şirket bulunmaktadır. Bu şirketler Ege Bira (5.128,65 TL), Konya Çimento (3.568,82 TL) Güney Bira (2.221,31 TL), Niğde Çimento (1.556 TL), Mardin Çimento (1.490,63 TL), Koç Yatırım (1.264,14 TL), Arçelik (1.231,11 TL), Siemens (1.179,48 TL), Erciyas Bira (1.136,47 TL) ve Sarkuysan (1.001,80 TL) şeklinde sıralanmaktadır. İlk 10 şirketin 3'ünün bira, 3'ünün de çimento sektöründen olması ilgi çekicidir. Diğer ilgi çekici bir nokta, bu şirketlerden Niğde Çimento dışında kalanlarının fiyat/kazanç oranlarının hâlâ ortalama değerinin altında olmaları, yani fiyatlarının yükselme potansiyeli taşımalarıdır. Hisse başına kâr rakamlarının 70 şirket için ortalaması 477,28 TL hesaplanmış olup bu değer 6 aylık ortalamaya nazaran % 46 mertebesinde daha yüksek bir değerdir. Ancak, geçen yılın 9 aylık bilançolarından hesaplanan değerlerin 718 TL civarında olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Fiyat/kazanç oranı ortalaması 23.86 olarak hesaplanmıştır. Anadolu Cam ve Olmuksa ortalamaya katılmazsa bu değer 17.24'e düşmektedir. Böyle bir ortalamanın oldukça makul, hatta İMKB'de alışlagelen ortalamalara göre düşük düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Diğer bir deyişle hisse fiyatları son iki haftada hayli yükselmiş olmakla birlikte hâlâ yükselme potansiyeli taşımaktadırlar. Bu açıdan en cazip hisse senetleri, pozitif olmak kaydıyla, düşük fiyat/kazanç oranına sahip hisseler olacaktır.

TABLO 2
9 Aylık Bilançolara Göre Kârlar (Milyon TL),
Hisse Başına Kârlar (TL) ve Fiyat/Kazanç Oranları

Şirket	Kâr	HBK	F/K	Şirket	Kâr	HBK	F/K
AFC	725	290.00	57.76	KLB	5.153	390.38	7.04
AKAL	9.147	118.36	21.97	KEP	11.318	282.95	18.38
AKC	31.865	376.41	11.96	KOCH	232.131	580.33	28.86
AKSA	143.670	936.27	12.82	KOCY	45.509	1.264.14	22.94
ALAR	10.057	209.52	47.73	KON	22.298	3.568.82	13.45
ACS	193	3.59	375.62	KORD	55.906	368.11	11.95
ARC	277.000	1.231.11	13.61	KORU	11.655	348.82	5.16
AYG	56.857	570.72	63.08	KÖY	2.371	161.29	10.23
BAG	22.275	111.38	16.16	MAK	-5.902	-354.47	-2.40
BOL	20.082	296.52	14.16	MARD	23.850	1.490.63	11.74
BRI	-9.628	-63.39	-46.53	MARE	5.350	101.90	33.36
CEL	5.178	119.86	20.86	MARS	12.672	352.00	12.07
ÇİMS	24.683	439.51	15.24	MEN	27.134	114.78	15.02
CUK	89.282	297.61	18.48	MET	-24.433	-325.77	-1.99
DEVA	10.166	181.54	25.34	MİG	8.022	401.10	29.92
DOG	483	28.41	29.92	NAS	-22.712	-252.36	-1.68
DOK	22.476	449.52	22.80	NİG	778	1.556.00	55.27
ECZI	94.965	633.10	27.25	OLM	726	9.43	121.97
ECZ	15.730	624.21	41.65	OTO	50.032	762.74	15.08
EGEB	64.621	5.128.65	15.21	PEG	42.495	313.70	9.56
EGEE	2.152	61.49	21.96	PET	-182.576	-60.86	-14.38
EGEG	-11.437	-317.69	-2.05	PINS	629	25.88	36.70
ENK	10.522	350.73	14.54	RAB	1.047	23.27	60.17
ERC	38.356	1.136.47	18.04	SANT	12.787	85.25	18.18
ERE	532.558	693.43	7.93	SAR	37.868	1.001.80	11.98
GOOD	29.097	551.57	13.78	SİF	-4.541	-161.72	-18.24
GUB	-4.637	-38.64	-21.35	TEL	34.811	696.22	13.36
GUN	18.659	2.221.31	14.41	TOF	36.050	90.13	94.31
HEK	4.775	159.17	9.42	TCAM	-18.847	-64.38	-32.62
İKT	9.051	226.05	4.76	TDD	46.986	469.86	21.28
İNT	1.316	487.41	54.37	TŞİE	24.769	1.179.48	15.68
İZM	7.573	11.22	64.62	TŞÇ	25.612	65.99	41.68
İZO	20.136	671.20	16.39	ÜNYE	7.843	248.98	15.26
KAR	20.983	194.29	14.15	VES	40.286	149.21	13.40
KAV	-1.487	-55.07	-69.91	YAS	5.140	190.37	11.29
ORTALAMA					477.28	23.86	

Tabloda bu nitelikteki hisseler arasında, Erdemir, Hektaş, İktisat Finansal, Kelebek Mobilya, Koruma Tarım ve Peg Profilo'nun başta geldikleri görülmektedir.

Sermaye Piyasası Kurulu, yeni bir yatırım aracı olarak, Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı fonu katılım belgeleri konusundaki çalışmalarını tamamlama aşamasına gelmiştir. Bu konudaki bir tebliğ taslak haline getirilmiş ve sermaye piyasası çevrelerinin tartışmasına açılmıştır. Taslağa göre bankalar ve gerekli sermaye koşulunu yerine getirecek ortaklıklar gayrimenkul yatırım ortaklığı fonu kurabilecekler, fonların çıkartacağı katılma belgeleri, bina, arsa gibi gayrimenkullerin değerine indekslenecektir. Gayrimenkul değerlerindeki değişimler katılma belgelerinin değerine yansıtılacak, bu katılma belgeleri İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda alınıp satılabilecektir. Batı'nın gelişmiş sermaye piyasalarında yıllardır yaygın şekilde kullanılan ve tasarruf sahipleri tarafından büyük ilgi gören gayrimenkul yatırım fonlarının Türkiye'de de önemli bir yatırımcı kitlesine hitap edecekleri kuşkusuzdur.

Öte yandan uzun bir süreden sonra ilk olarak yeni bir yatırım fonu oluşturulmuş, Türkiye İş Bankası tamamen yabancı menkul kıymetlerden oluşan 5. yatırım fonunu kurmuştur. 40 milyarlık başlangıç sermayesine sahip olan ve Türkiye'nin en büyük yabancı menkul değerler yatırım fonunu oluşturan İş Fund International için New York, Frankfurt, Paris, Londra ve Tokyo gibi önemli borsalara kote hisse senedi ve tahviller seçilmiş ve portföy bu kâğıtlardan oluşturulmuştur. Fonun oluşturulmasında İş Bankası, Deutsche Bank Asset Management ile işbirliği yapmıştır.

Kasım ayının diğer ilginç bir gelişmesi, «11 Kasım 1991, Pazartesi» günü, yeni 100.000 TL'lik banknotların piyasaya sürülmesi olmuştur. Merkez Bankası Emisyon Genel Müdürü Cenap Özgen yeni banknotların sahteciliğe karşı diğer tüm paralar ve bugüne kadar piyasaya sürülen diğer banknotlara oranla iddialı önlemler içerdiğini ve taklit edilmelerinin mümkün olmadığını söylemiştir. Yüz bin liralık yeni banknotların yanısıra, madeni 2.500 TL'lik bozuk paralar da Kasım ayı içinde tedavüle sürülmüştür.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ocak	135.51	243.11	202.78	297.38	493.05	1711.69	714.75	6793.38	8224.39
Şubat	157.44	246.73	207.73	325.71	658.37	1465.45	822.11	7402.13	10950.59
Mart	165.21	249.85	214.77	316.36	619.21	1351.48	923.62	6957.24	9793.56
Nisan	152.04	235.43	207.07	305.68	613.09	917.93	1009.89	7054.56	8814.38
Mayıs	156.08	227.24	209.20	304.85	833.54	1005.71	1334.72	8438.48	7932.99
Haziran	176.25	220.66	210.89	306.66	1050.91	924.97	1745.24	7573.16	8275.36
Temmuz	176.40	207.07	213.75	323.22	1709.16	927.28	1554.78	10664.47	7533.47
Ağustos	186.42	204.24	218.60	360.80	2290.94	816.29	1716.64	10166.14	7950.10
Eylül	199.71	198.36	226.70	394.62	2015.20	881.71	2673.32	10907.66	6913.80
Ekim	212.63	200.20	238.27	384.48	1548.75	734.01	3488.07	10596.87	6835.47
Kasım	217.12	200.44	258.90	406.68	1374.18	777.53	3241.70	6955.17	10214.39
Aralık	242.03	202.10	261.35	438.99	1202.28	722.21	4940.99	6750.24	

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kâr (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Phyasa Fiyabı (TL)			
				1988	1989	1990	1988	1989	1990	Kasım	Eylül	Ekim	Kasım
				(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Net)	(Net)	(Net)	1990	1991	1991	1991
1	AKÇİMENTO	150.000	84.656,3	4.989	2.504	34.959	36	6,80	25	3.250	3.000	3.200	4.500
2	ANADOLU CAM	100.000	53.700	8.757	6.573	9.177	60	29	26	5.800	1.050	1.100	1.350
3	ARÇELİK	500.000	225.000	35.583	54.400	187.666	92	100	165	15.500	11.250	12.000	16.750
4	BAĞFAŞ	200.000	200.000	22.717	22.450	21.113	40	40	50	10.250	1.300	1.450	1.800
5	BOLU ÇİMENTO	90.000	67.725	4.781	9.954	12.185	213,45	37	56,80	12,500	2,800	2,300	4,200
6	BRISA	607.500	151.875	29.868	43.705	21.024	103,20	44	12	3,750	2,250	2,150	2,950
7	ÇELİK HALAT	135.000	43.200	6.452	7.788	15.959	100	70	60	5.000	2.450	2.050	2.500
8	ÇİMSA	56.160	56.160	12.985	12.172	16.415	82,60	44	20	4.900	3.800	4.450	6.700
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	300.000	300.000	81.688	136.460	123.636	250	250	120	10.750	4.850	3.900	5.500
10	DÖKTAŞ	50.000	50.000	4.523	3.023	19.120	58,50	27	70	7.200	6.400	7.100	10.250
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	250.000	25.000	1.713	2.043	8.315	45	45	50	27.500	21.000	18.250	26.000
12	EGE BİRACILIK	12.600	12.600	8.607	14.080	46.146	130	80	130	28.500	45.000	55.000	78.000
13	EGE GÜBRE	50.400	36.000	900	(1.257)	(2.758)	18	-	-	825	575	575	650
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	2.500.000	768.000	288.834	451.914	430.977	175	50	30	7.200	3.850	3.200	5.500
15	GOOD-YEAR	80.000	52.753	12.548	4.135	(32.095)	60	15	-	3.750	4.600	4.950	7.600
16	GÜBRE FABRİKALARI	240.000	120.000	(3.377)	134	10.515	-	-	-	975	700	750	825
17	GÜNEY BİRACILIK	8.400	8.400	3.388	3.816	13.564	60	35	75	10.000	13.750	15.250	32.000
18	HEKTAŞ	50.000	30.000	3.346	3.330	7.119	375	60,80	71	4.500	1.400	1.250	1.500
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	1.000.000	675.000	(8.616)	(12.898)	(31.223)	-	-	-	850	650	550	725
20	İZOGAM	30.000	30.000	4.877	7.680	17.242	120	85	82,50	7.100	5.600	7.300	11.000
21	KARTONSAN	108.000	108.000	4.792	10.061	21.950	20	30	35	4.000	2.100	2.200	2.750
22	KAV	50.000	27.000	4.428	8.961	8.458	75	75	84	7.600	3.350	3.300	3.850
23	KOÇ HOLDING	1.000.000	400.000	40.793	90.511	139.062	60	110	32,60	13.500	11.000	11.250	16.750
24	KOÇ YATIRIM	100.000	36.000	7.220	16.530	26.219	50	60	60	13.500	18.500	18.500	29.000
25	KORDSA	151.875	151.875	34.928	34.822	39.345	96	45	21	3.400	2.800	3.100	4.400
26	KORUMA TARIM	33.412,5	33.412,5	7.458	2.020	3.699	111	20	35	6.200	1.100	1.350	1.800
27	MAKİNA TAKİM	20.000	16.650	282	2.487	1.038	5	100	17	9.900	925	850	850
28	METAŞ	450.000	75.000	(9.942)	5.447	(36.202)	-	-	-	450	475	400	650
29	NASAŞ	90.000	90.000	162	1.149	2.643	-	2	-	1.050	500	425	425
30	OLMUKSA	100.000	77.000	6.292	2.502	214	35	16	-	2.500	1.500	1.500	1.150
31	OTOSAN	100.000	65.595	31.463	41.880	101.988	70	60	95	7.400	6.500	6.300	11.500
32	PINAR SÜT	18.000	24.300	1.635	2.568	909	37,80	53,60	7,50	3.500	2.650	2.700	950
33	RABAK	45.000	45.000	6.753	323	3.727	40	15	20	4.400	1.000	925	1.400
34	SARKILYSAN	37.800	37.800	9.725	22.595	29.187	90	150	200	32.000	6.800	7.500	12.000
35	TELETAŞ	250.000	50.000	24.473	21.177	29.366	85,60	55	27	3.400	6.300	6.700	9.300
36	TÜRK DEMİR DÖKÜM	250.000	100.000	8.472	11.176	31.730	44	30	50	6.000	5.000	6.900	10.000
37	TÜRK SİEMENS	-	21.000	10.119	23.572	19.542	68,50	90	50	13.250	11.250	9.600	18.500
38	T. İŞ BANKASI -B-	-	30.000	121.414	24.238	181.611	46,08	37,74	48,47	27.000	8.200	7.200	11.300
39	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	1.000.000	388.138,8	12.084	17.559	29.837	20	15	20	18.000	2.000	2.000	2.750
40	YASAŞ	54.000	27.000	1.609	2.676	3.788	20	23,82	17,86	1.800	1.400	1.450	2.150

Görüşler

Yrd. Doç. Dr. METİN TAŞ

Gelir Vergisinin Üniter Yapıya Kavuşturulma Gereği Üzerine

GİRİŞ

VERGİLERİN tarihi gelişimi boyunca üzerinde en çok durulan konulardan birisi, vergi yükünün toplumu oluşturan kişiler arasında adil bir biçimde dağıtılmasıdır. Vergi yükünün adaletli bir biçimde dağıtılmasını amaçlayan bir vergi sisteminde; kimlerden ne kadar vergi alınacağı, verginin ölçüsünün yükümlülerin kişisel durumlarına göre ne olacağı belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bununla beraber vergi adaletinin kişiye, topluma, yere ve zamana göre değişken bir nitelik taşıması, herkes için geçerli olabilecek somut ölçülerin belirlenmesini olanaksız kılmaktadır. Bu durum, bazı teknik esaslardan yararlanarak vergi adaletine ulaşmaya çalışma düşüncesinin ilke olarak kabul edilmesine neden olmuştur (1) [*].

Bu çerçevede, gelir vergisi tipindeki vergilerde; enaz geçim indirimi, ayırma ilkesi ve artanoranlılık gibi araçların uygulanması gereği ortaya çıkmıştır. Gelir vergisinin bu araçlar yardımıyla kişilerin ödeme gücüne yaklaşabilmesi, yapısıyla yakından ilgilidir. Özellikle, bütün kaynaklardan elde edilen gelirlerin toplandığı «üniter» nitelikli gelir vergisinin bu açıdan başarılı olması olasılığı oldukça yüksektir.

Bu çalışmada, önce sedüler gelir vergisi ve sonra da bunun alternatif durumunda bulunan üniter gelir vergisi kısaca tanıtılacaktır. Daha sonra Türk gelir vergisinin üniter sistem ile uyum durumu araştırılacaktır.

Sedüler Gelir Vergisi

Sedüler gelir vergisi, vergiye tabi tutulacak gelirlerin, gelir unsurları itibarıyla ayrı ayrı belirlenip ve yine ayrı ayrı vergilendirilmesini öngörmektedir. Bu sistemde, kişilerin çeşitli kaynaklar-

[*] Dipnotları yazının sonunda yer almaktadır.

dan elde ettikleri gelirler, ayrı ayrı oranlara göre vergilendirilir. Bu açıdan yükümlülerin kişisel ve ailesel konumlarını dikkate alma olanağı oldukça kısıtlı olduğu gibi, artan oranlılığı da etkin olarak uygulama olanağı bulunmamaktadır. Bu durum, sedüleri tipi uygulamanın vergi adaleti ile bağdaşmadığını göstermektedir. Bunun yerine, nispeten daha adaletli bir uygulama biçimi olan üniter gelir vergileri kabul edilmiş ve modern vergi sistemlerinde giderek yaygınlaşmıştır.

Üniter Gelir Vergisi

Üniter gelir vergisi, yükümlülerin çeşitli kaynaklardan elde ettikleri gelirlerin bir araya getirilmesi ve toplamı üzerinden vergilendirilmesini öngörür. Bu sistemde, bir kaynaktan elde edilen zararı, diğer kaynakların kazancından düşmek mümkündür. Üniter gelir vergilerinde toplanan net kazançtan kişinin kendisi, ailesi ve bakmakla yükümlü olduğu kimseler için bir miktar indirim düşülmekte (asgari geçim indrimi) ve kalan tutar artan oranlı olarak vergilendirilmektedir.

Görüldüğü gibi, üniter gelir vergileri sosyal adalet düşüncesinin uygulanmasına daha fazla olarak sağlamaktadır. Türk gelir vergisinin üniter yapıda olduğu belirtilmektedir. Bu, görüntü itibarıyla ve kısmen doğrudur. Şimdi bu çerçevede Türk gelir vergisini inceleyelim.

Türk Gelir Vergisi

Türk gelir vergisinde temel ilke, yükümlülerin çeşitli gelir unsurların-

dan oluşan ve bir takvim yılında elde ettikleri kazanç ve iratları için, kanunda aksinde hüküm olmadıkça yıllık beyannameye toplayıp ilgili vergi dairesine bildirmeleridir (2).

Türk gelir vergisinde bu konuyu düzenleyen 87. madde ihtiyari toplama ve beyan adını taşımaktadır. Bu madde uyarınca;

- Ticari, zirai ve mesleki kazancı dolayısıyla gerçek usulde gelir vergisine tabi olmayan,
- Tam mükellef olan,
- Vergiye tabi kazanç ve iratlarının yıllık gayrisafi tutarları 36 milyon lirayı aşmayan (3),

yükümlüler ihtiyari toplamadan yararlanmaktadırlar.

İhtiyari toplamdan yararlanan mükellefler, aşağıdaki kazançlarını beyannameye dahil edip etmemekte serbesttir:

- Vergisi tevkif yoluyla kesilmiş ücretler.
- Vergisi tevkif yoluyla kesilmiş gayrimenkul sermaye iratları.
- Bazı menkul sermaye iratları;
 - Her nevi hisse senetlerinin kâr payları,
 - İştirak hisselerinden doğan kazançlar (adi komandit şirketlerde komanditerlerin kâr payları hariç),
 - Kurumların idare meclisi başkanı ve üyelerine verilen kâr payları,
 - Her nevi tahvil faizleri ve Hazine bonosu faizleri ile gelir ortak-

lığı senetlerinden sağlanan gelirler,

- Mevduat faizleri,
- Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları ile kâr-zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr payları ve özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları.

- Götürü usuldeki ticari kazançlar.
- Götürü usuldeki mesleki kazançlar.
- Götürü usuldeki ücretler.

İhtiyari toplamadan yararlanan mükellefler, yukarıda sayılan gelir unsurlarını -tutarları ne olursa olsun- beyannameye alıp almamakta serbesttirler.

İhtiyari toplamadan yararlanamayan mükellefler ise, yukarıdakiler kadar kapsamlı olmamakla birlikte, bazı gelir unsurlarını beyannameye dahil edip etmemekte serbesttirler. Bu kazançlar şunlardır:

- Bazı menkul sermaye iratları;
 - Her nevi hisse senetlerini kâr payları,
 - İştirak hisselerinden doğan kazançlar (adi komandit şirketlerde komanditerlerin kâr payları hariç),
 - Kurumların idare meclisi başkan ve üyelerine verilen kâr payları,
 - Her nevi tahvil faizleri ve Hazine bonusu faizleri ile gelir ortak-

lığı senetlerinden sağlanan gelirler,

- Mevduat faizleri,
- Faizsiz olarak kredi verenlere ödenen kâr payları ile kâr-zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr payları ve özel finans kurumlarınca kâr ve zarara katılma hesabı karşılığında ödenen kâr payları.

- Kültür Bakanlığı'nca belirlenen tiyatrolarda, radyo ve televizyon yapımlarında çalışan sanatçı, yönetici, rejisör, rejî asistanı, icracı vb. sanatçılara, bu işyerlerindeki çalışmaları karşılığında ödenen vergisi tevkif yoluyla alınmış ücretler.
- Tam mükellefiyete tabi kişilerin yanında çalışan gemi adamlarına, uluslararası sularda geçen hizmetleri karşılığında ödenen vergisi tevkif yoluyla alınmış ücretler.
- Sporculara ödenen vergisi tevkif yoluyla alınmış transfer ücretleri.

Yukarıda sayılan kazançlarda, vergi tevkifat oranı % 10'dur. Hatta menkul sermaye iratlarının bir kısmında bu oran % 0 (sıfır) olarak uygulanmaktadır. Bunun anlamı şudur: Kişi ne kadar mevduat faizi elde ederse etsin, bu faizin % 10'u gelir vergisi olarak ödenecektir. Bu kazancını da hiçbir durumda beyannameye ithal etmeyecektir. Diğer taraftan asgarî ücretle çalışan bir ücretlinin kazancına uygulanacak vergi oranı % 25'tir. Bu durum, literatürde «ayırma ilkesi» olarak bilinen, emek ve sermaye kazançlarının vergilendirilmesinde, emeğin kayırl-

ması kuralıyla bağdaşmamaktadır. Bununla da kalmayıp, ayırma sermaye lehine gerçekleşmektedir.

Yine sporculara ödenen transfer ücretleri, güncel bir örnek olması açısından ilginçlikler taşımaktadır. Bugün, transfer ücretleri milyartlarla ifade edilen astronomik tutarlara ulaşmıştır. Örneğin, güzide bir klübümüze 3,5 milyar lira karşılığında transfer olan bir golcü, bu tutarın % 10'unu gelir vergisi olarak ödeyecektir (tevkif suretiyle). Bu ücret hiçbir biçimde beyannameye yer almayacaktır.

SONUÇ

Yukarıda verilen örneklerin çoğaltılması her zaman için mümkündür. Yapılan kısa açıklamalardan görüldüğü gibi, Türk gelir vergisinin üniter karakteri ciddi ölçüde zedelenmiştir. Öyle ki, bu durum yeni Hükümet'in programında da yer almıştır.

Bu bağlamda daha önce de savunduğumuz gibi (4), gelir vergisinin günün koşulları dikkate alınarak üniter bir yapıya kavuşturulması gereğine inandığımızı belirtmek isteriz. Sistemdeki gereksiz vergisel başlıklar kaldırılarak, kişilerin bütün kaynaklarından elde ettiği kazanç ve iratların toplanması sağlanmalıdır.

Uygulama güçlükleri nedeniyle bütün kazançların beyannameye toplanmasının sorun yaratabileceği savunulabilir. Bu sorunu –eğer sorun olursa– çözmek için şimdilik kaydıyla stopaj yoluyla vergilendirilen gelir unsurlarının bir kısmını, stopaj oranlarını

yükselterek beyan dışı bırakabiliriz. Elbette, bu gelir unsurlarının zaman içinde beyannameye alınması gerekmektedir. Bu düzenlemelerin yapılması sayesinde hem vergi yükünün görece adaletli bir biçimde dağılımı gerçekleştirilebilir, hem de devletin vergi gelirlerinde bir artış gerçekleştirilebilir.

DİPNOTLAR

(1) Abdurrahman Akdoğan; Gelir Vergisi Açısından Vergi Adaletine Teknik bir Yaklaşım, Ankara İTİA yayını, Ankara 1980, s. 5-6.

(2) Hakkı Özel - Doğan Şenyüz; Türk Vergi Sistemi, Dördüncü Baskı, Ata Ofset Matbaası, Bursa 1991, s. 206.

(3) Bu tutar 1991 yılı kazançları için geçerlidir. Bu tutarın hesabında bazı kazanç ve iratlar dikkate alınmaz. Ayrıntısı için bkz. Özel - Şenyüz, a.g.e., s. 212-213.

(4) Bkz.: Metin Taş; "Ödeme Gücü İlkesi Açısından Türk Gelir Vergisi'nin Kısaca Değerlendirilmesi", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Haziran 1991, s. 49-54.

- ◆ Çarpışıp kaçan kimse, başka sefer çarpışmaya fırsat bulabilir.

Demosthenes

- ◆ Bir aileyle bir krallığı yönetmek arasında pek büyük bir fark yoktur.

Montaigne

- ◆ Görünmek istediğin gibi ol.

Aeschylus

- ◆ Bir yanı dinlemeden karar veren, doğru karar verse bile, adaletsizlik etmiş sayılır.

Seneca

Dış Basından

Derleyen: Doç. Dr. NİLSEN ALTINTAŞ

Bırakalım Silâhları Yesinler (*)

DÜNYANIN en fakir ülkelerinden birçoğu savunma harcamalarına bir servet yarırmaktadırlar. Aynı ülkeler dünyanın en zengin ülkelerinden gelişmek için yardım da talep etmektedirler. 1960-1988 yılları arasında fakir ülkelerin askeri harcamaları gerçek anlamda beş misli artmıştır ki, bu oran anılan ülkelerde kişi başına düşen GSYİH'nin artış oranının iki misline tekabül etmektedir. 1988'de sona eren 10 yıllık sürede gelişmekte olan ülkelerin ithal ettikleri silâhlara ödedikleri miktar 439 milyar dolardır ki, bu dünya silah ticaretinin dörtte üçünden daha fazladır. 1984-87 yılları arasında nüfusları toplamı 1.8 milyar olan 22 fakir ülke, sağlık ve eğitim yatırımlarından çok daha fazlasını ordularına yapmışlar ve bunun için çok büyük harcamalarda bulunmuşlardır. 1945'den bu yana Üçüncü Dünya ülkelerinde yapılan 125'den fazla savaşta tahminen 40 milyon kişi ölmüştür.

Üçüncü Dünya ülkelerindeki diktatörlerin büyük bir istekle son zamanlara kadar sürdürdükleri ve çoğunlukla kendi insanlarına karşı yaptıkları nefretle karşılanan savaşlar, yardım yapan ülkeler tarafından o ülke halkı için bir talihsizlik olarak değerlendirilmektedir. Soğuk savaşın getirdiği rekabet ortamı gelişmeye yardım kapsamı içinde fakir ülkelerin daha fazla ucuz kredi kullanarak silâh satın almalarını kolaylaştırdı. Artık bu durum değişmektedir. Bu değişimin en önemli iki sebebinden biri Sovyetler Birliği'ndeki karışıklıktır. Bu ülke artık müşteri ülkelere uygun şartlarla sınırsız miktarda silâh sağlayabilecek durumda değildir. Diğer bir sebep ise sermaye sıkıntısıdır. IMF ekonomistlerinin tahminlerine göre Körfez Savaşı'nın hasarlarının giderilmesi, Doğu Avrupa'daki reformun finansmanı ve Sovyetler Birliği'nin dünya ekonomisine açılmasının maliyeti 100 milyar dolardır. Bu para nereden gelecektir?

(*) The Economist, November 2nd 1991.

IMF'nin yönetim direktörü Michel Camdessus bugün bütün dünyayı ilgilendiren tasarruf probleminin kaynakların kıtlığından değil yanlış kullanılmasından ortaya çıktığını açıklamıştır. M. Camdessus bütün ülkelerin bugünlerde askeri harcamalarını, Üçüncü Dünya ortalaması GSYİH'nın % 4.5'i olacak şekilde ayarlamaları halinde 140 milyar dolar kazanılabileceğini ve bunun başka amaçlarla kullanılabileceğini açıklayarak bu çözümü tavsiye etmiştir.

Dünya Bankası'nın yeni başkanı Lewis Preston, soğuk savaşın bitmesiyle ortaya çıkan barış ortamından gelişmekte olan ülkelerin pay kapmalarına ihtiyaçları olduğunu vurgulamıştır. Bu konuyu her iki teşkilatın dikkatle ele almaları gerekmektedir. Hem Pentagon'da hem de Dünya Bankası'nda bulunan Robert McNamara, altıncı his ve bazı delillerden genel amaçlı ödeme dengesinin veya dışardan bütçe finansmanının ülkelerin askeri harcamalarını arttırmalarını sağladığının anlaşıldığını açıklamıştır. Bazı kişiler makul düzeydeki askeri harcamaları için Dünya Bankası'nın ve IMF'nin uygun şartlarla ileriye dönük borç vermelerini beklemektedir. Gelişmekte olan ülkelere finansman sağlayan bağımsız bir grup (Bu lobici grup Helmut Schmidt tarafından yönlendirilmekte olup aralarında Nijerya, Peru, Kanada ve G. Kore'nin eski başkanları da vardır.) ülkelere bağış ve kredi verilirken, savunma harcamalarının bu ülkelerin GSYİH'nın % 2'sini geçmemesine dikkat edilmesini istemektedir.

Bu öneriler fakir ülkeler tarafından pek önemsenmemektedir. Çevre korumacılık ve insan hakları konuları, mali kaynakların savunma harcamaları olarak fakir ülkelere transfer edilmemesi için yeterli nedenlerdir. Batı'nın, askeri harcamaları arttırmak yerine bu ülkelere gidip çevre kirliliği konusunda yardım yapması, bu fakir ülkelerin hiçbir stratejik ilgisini çekmemektedir.

Askeri harcamalar için bütün ülkelere aynı limitlerin konmasının tehlikelerini göstermek için sık sık Güney Asya ülkeleri örnek alınır. Bölgenin en güçlü ülkesi Hindistan olup komşularına tahakküm etmek gibi bir eğilimi yoktur. Şayet bölgedeki bütün ülkelerin savunma harcamaları GSYİH'nı % 4.5'ü ile sınırlandırılırsa, Hindistan'ın daha küçük olan komşuları daima boyun eğmek zorunda kalabilirler. Nitekim bunlar arasındaki huzursuz komşulardan biri olan Pakistan'ın savunma harcamalarının gerçek maliyeti sık sık örnek vaka olarak gösterilmektedir. Veri alınabilen en son sene olan 1988'de Pakistan'ın savunma harcamaları GSYİH'nın % 6.9'u oranında olmuştur ki, bu miktar sağlık ve eğitime yapılan harcamalar toplamının hemen hemen üç katına karşı gelmektedir. Güney Asya ülkeleri arasında hayat standartları, çocuk ölümleri ve okur-yazar oranı en kötü olan Pakistandır.

Bununla beraber, savunma harcamalarıyla gelişmişlik arasındaki bağlantı pasifik ülkeleri için beklendiği şekilde ters orantılı olmamaktadır. Savunma harcamaları GSYİH'nın % 1.6'sından daha az olan 20 ülke arasında Japonya, Lüksemburg, Haiti ve Bengladeş bulunmaktadır. Haiti savunma harcamalarının arttırmış olsaydı, belki daha az darbe olur, daha hızlı büyüyebilirdi.

Diğer bir uç örnek ise Doğu Asya'nın (dragon'u) üç ülkesi; Tayvan, G. Kore

ve Singapur'dur. Bu ülkelerin savunma harcamaları dünya ortalamasının üzerinde olmasına rağmen, ekonomik büyümeleri çok hızlıdır. Bu ülkelerin hükümetleri askerlik hizmetlerini, ileride çalışanların belli bir disiplin ve ülkeye bağlılık duygusu kazanmaları açısından yararlı bir yöntem olarak görmektedirler. G. Kore ve Singapur savunma sanayilerini, zengin ülkelerin askeri ihalelerinin yardımıyla geliştirdiler.

ÖNCELİK HANGİSİNDE?
En Büyük Askeri Malzeme İthalatçılarının İlk 15'i
(1980/1988 Satışları - Kümülatif Toplam - Milyar Dolar)

	0	10	20	30	40	50	60	70	(a)	(b)	
Irak										32.0	4.5
S. Arabistan										16.5	14.6
Libya										12.9	13.1
Suriye										10.9	6.5
Vietnam										-	-
Hindistan										3.5	4.3
İran										20.0	5.3
Küba										3.8	9.4
Mısır										7.8	5.3
İsrail										13.8	9.4
Angola										12.0	4.4
Afganistan										-	-
Etopya										8.2	5.2
Cezayir										4.2	5.6
Tayvan										5.2	6.5

(a) 1988'de GSYİH'nın %'si olarak Savunma harcamaları.

(b) 1988'de GSYİH'nın %'si olarak Sağlık ve Eğitim harcamaları.

Doğu Asya'nın üçlü (dragon) ülkelerinin yüksek savunma harcamalarına rağmen büyüme başarılarının anahtarı, sürekli olarak eğitime daha fazla harcama yapmalarıdır. Ayrıca, bu ülkeler harcamalarını hükümet gelirleriyle yapmaktadırlar. Büyük bütçe açıkları yaratarak ekonomik dengelerinin bozulmasına meydan vermemektedirler.

Gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda askeri disiplinden kazanılanların bedeli çok ağır ödenmektedir. Bu ülkelerde askerlere yapılan ödemelerin tutarı, Üçüncü Dünya ülkelerinin savunma harcamalarının yarısından fazladır. Endonezya bunun yeniden gelir olarak dağıtma şekillerinden biri olarak alınabileceğini savunmaktadır. Ancak, aynı sonuca ulaşmanın daha iyi yolları vardır.

Fakir ülkelerin askeri malzeme ithalatı için harcadığı dövizler tamamıyla ekonomik açıdan sokağa atılan paradır. Bunları daha iyi şekilde kullanmanın pek çok yolu vardır. Fakir ülkeler askeri malzeme satıcılarının aldatmacalarını dinlemeye devam ettikleri sürece, IMF ve Dünya Bankası'ndan nakit para istedikleri zaman pek sempatik bir cevap alamayacaklardır.

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru:

Reklam fiyatları Dergi'nin Ocak 1992 sayısından başlayarak şöyledir:

Arka kapak	: 3.000.000 TL
Ön kapak içi	: 1.600.000 TL
Arka kapak içi	: 1.500.000 TL
Tam sayfa (Ekonomik Yorumlar içinde)	: 1.200.000 TL
Tam sayfa	: 1.000.000 TL
Yarım sayfa	: 600.000 TL
Çeyrek sayfa	: 300.000 TL

Dergi'ye reklam veren Sayın Kişi ve Kuruluşların bizi anlayışla karşılayacaklarına inanıyor, peşin teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru:

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle;

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ocak 1992 sayısından itibaren 12 sayı için: (KDV dahil):

Yıllık Abone	: 96.000 TL
Öğrenci Abonesi	: 48.000 TL

Abone bedelleri posta ile adresinize konutta teslim gönderilebileceği gibi, aşağıdaki belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir. Lütfen sonucu tarafımıza bildiriniz.

Akbank Türbe Şubesi: 443
İş Bankası Cağaloğlu Şubesi: 256319
Yapı Kredi Çemberlitaş Şubesi: 2269-9
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi: 768

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (KASIM 1991)

Ülkeler	GSMH/GSYİH *	Toptan Fiyatlar	Ücretler Kazançlar *	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi ** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlem Dengesi (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Faiz Oranları (%)		
							Para Piyasası (3 Aylık)	Ticari Bankalar	
								Kredi	3 Aylık Mevdual
A.B.D.	-0.6	0.6	2.9	6.7	-77.5	-33.8	5.31	8.00	5.28
Avustralya	-2.4	2.6	3.2	10.2	3.0	-11.4	8.50	13.50	8.50
B. Almanya	4.3	2.6	7.0	6.4	20.3	-4.8	9.35	11.50	8.51
Belçika	3.4	-0.1	3.5	8.7	-1.8	3.6	9.40	12.75	9.20
Fransa	1.5	-0.6	4.4	9.6	-9.1	-9.9	9.06	10.00	9.16
Hollanda	2.6	2.5	3.8	4.4	6.9	11.3	9.34	11.25	9.34
İngiltere	-3.7	5.6	7.8	8.7	-19.1	-12.7	10.47	11.50	10.44
İspanya	2.5	1.7	8.9	15.3	-32.9	-16.6	12.64	16.00	8.50
İsveç	-1.9	1.4	3.3	3.1	5.4	-4.2	10.77	12.00	11.10
İsviçre	-0.8	-0.2	5.2	1.3	-5.8	9.6	8.44	10.00	7.69
İtalya	1.4	2.8	8.4	10.0	-13.8	-14.9	10.00	12.50	b.d.
Japonya	5.0	-0.4	6.5	2.2	86.4	52.3	6.15	7.00	3.75
Kanada	-1.5	-1.2	5.1	10.2	9.7	-18.4	7.88	8.75	7.00

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. Kaynak: The Economist, 2-9 Kasım 1991.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F / F.O.B.

Kurum Temizliği!

Kurum temizliği, gösterilmeden görülen bir **kurum kimliğidir**.

Ancak temiz olanın, temiz göründüğünü herkes bilir... görür... hisseder... konuşur... ve not verir!

Sağlıklı, temiz bir çalışma ortamı, herkesin hakkı; verimliliğin ve çağdaş olmanın gereğidir.

Yumuşak, emici, dayanıklı, hesaplı özellikleri ve kalitesiyle İpek Kağıt ürünleri, çalışma hayatımızın vazgeçilmez, günlük, temel ihtiyaçları arasında yer alır.

Kurumsal temizliğe yönelik hizmetler boyutunda İpek Kağıt, Mendil, Kutu Mendil, Peçete, Havlu ve Tuvalet Kağıtlarında; Selpak, Solo, Silen markaları ile sağlıklı, hesaplı ve pratik çözümler sunuyor.

İpek Kağıt'ın kurumsal temizliğin "Kuruluşa Özel" boyutunda sunduğu Peçete, Mendil ve Kutu Mendiller ise, kurumsal kimliğinizin simge ve mesajlarını özenle taşıır.

Bu çağdaş çözümlerden, zaman yitirmeden yararlanmak için **Girişim Pazarlama A.ř. den, Cüneyt Çingitaş'ı (1-174 27 00)** arayın... İpek Kağıt ürünleri Size hesaplı ulaştırılsın!

İPEKKAĞIT

Görüşler

ERKAN IŞIĞIÇOK

Yalan, Politika ve İstatistik Üzerine Kısa Bir Yorum

«**Y**ALANCININ mumu yatsıya kadar yanar.» atasözünü günlük yaşantımızda sık sık kullanırız. Ayrıca, yalan söyleyenlerin kişilsiz ve toplum tarafından güven duyulmayan kişiler olduklarını da hepimiz kabul ederiz. Yalana ve yalancılara karşı bu tepkimize rağmen, iktisadi veya politik bir konuda bilerek veya bilmeyerek yalanı profesyonelce kullanan bir politikacı veya istatistikçiye ise aynı gözle bakmayız.

İstatistik ders kitaplarında üç türlü yalan olduğu belirtilmektedir. Bunlar; «yalan», «kuyruklu yalan» ve «İstatistik»tir (*). Bunlardan ilk ikisi genelde sezgisel olarak farkedilebilmektedir. Ancak üçüncüsü, objektifliğin ve bilimsel dürüstlüğün dışına çıkılması durumunda, istatistiksel yalan veya istatistiksel yanıltma şekline dönüşmektedir. Şimdi bu tür bir yalanın veya yanıltmanın nasıl kullanıldığına ilişkin bazı örnekler verelim.

20 Ekim 1991 seçimlerinden önce bütün siyasi partiler tarafından kamuoyu anketleri yaptırılmıştır. Siyasi partilerin hemen hemen tamamı, kendi partilerinin tek başına iktidar olacaklarını belirtmişler ve anket sonuçları da genelde aynı doğrultuda çıkmıştır. Bütün partilerin tek başına iktidar olmaları mümkün olmadığına göre, bazılarının bilerek veya bilmeyerek hata yaptıkları kesindir. Seçilen örneklemelerin küçük olması, anakütle için temsili veya rassal (tesadüfî) olmaması; diğer bir deyişle, örneklemelerin sübjektif olarak oy vermesi beklenen bölgelerden seçilmesi vb. nedenlerle sonuçların lehte çıkmasını sağlamak mümkün olabilmektedir.

Ülkemizde farklı kuruluşlar tarafından yayınlanan «aylık enflasyon rakamları» arasındaki fark, bazen nere-

(*) Özer Serper; «Uygulamalı İstatistik 1», Filiz Kitabevi, İstanbul 1985, s. 2.

deyse birçok Batı ülkesinin «yıllık enflasyon rakamları»ndan fazla olabilmektedir. Bu enflasyon rakamlarından hangisi doğrudur? Diğer bir deyişle, hangisi yalan söylememekte veya daha az söylemektedir? Bu sorunun cevabı ise şudur: Fiyatı küçük artışlar gösteren mallardan oluşan mal sepeti ile hesaplanacak olan enflasyon rakamının, gerçek enflasyon rakamından daha küçük olacağı açıktır. O halde, ekonomideki bütün malları dikkate alan Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) deflâtörü ile hesaplanacak olan enflasyon rakamının, en doğru sonucu vereceği söylenebilir.

Gözden uzak tutulmaması gereken bir başka nokta da, kullanılacak olan yöntemin objektif olup olmadığıdır. Esas devreyi ağırlık (tartı) alarak, endeks değerini (enflasyonu) olduğundan büyük gösteren Laspeyres endeksini veya 1. devreyi ağırlık alarak, endeks değerini olduğundan küçük gösteren Paasche endeksini kullanarak, fiyat artışlarının az da olsa istenilen yönde gösterilebilmesi mümkündür. Bu durumda, iki endeksin geometrik ortalaması hesaplanarak elde edilen Fisher Ideal endeksinin veya iki endeksin dikkate aldıkları ağırlıkların aritmetik ortalamasını ağırlık alarak, elde edilen Edgeworth endeksini kullanmak gerçeği daha iyi ortaya koyacaktır.

Ülkemizde GSMH, ücret artışları vb. gibi enflasyonun etkisini üzerinde taşıyan rakamların «reel» olarak değil, «nominal» olarak yorumlandıklarına da sık sık rastlarız. Örneğin; «t» yılında GSMH «X TL» iken, «t+5» yılında

«2X TL» olması halinde, 5 yıllık enflasyonun etkisini dikkate almadan GSMH artışının «X TL» olduğunu söylemek de bir yanıltmadır.

Bazen grafikler yardımıyla da gerçeği saptırmak mümkün olmaktadır. Özellikle «reklâm ve propaganda» amaçlı grafiklerde karşımıza çıkan bu durum, objektiflikten son derece uzaktır. Yatay veya dikey eksenende herhangi birinde birim aralıkları diğerine göre daha dar veya daha geniş alındığında, eğrinin daha dik veya daha yatık olmasını sağlamak mümkündür.

Yine iki değişken arasında hesaplanacak olan yüksek bir korelasyon katsayısının, her zaman bu iki değişken arasında mutlaka «neden-sonuç» ilişkisinin olduğunu söylemek yanlıştır. Bu değişkenler arasında «zorunlu veya sahte nedensel ilişki» de olabilir. Buradan hareketle, iki değişken arasındaki korelasyon katsayısını hesaplamadan önce, sözkonusu iki değişkeni teoriden veya mantık süzgecinden geçirerek, aralarında bir ilişki olup olmadığı beklenti olarak belirlenmelidir. Bu durumu örnek vererek açıklamakta yarar vardır.

Bir köye gelen leylek sayısı (X) ile o köyün nüfusu (Y) arasında hesaplanan korelasyon katsayısının 0,95 gibi yüksek bir değer olduğunu varsayalım. Bu katsayı yorumlandığında, X ile Y arasında aynı yönde ve çok güçlü bir ilişki olduğunu, diğer bir deyişle, köye gelen leylek sayısı arttıkça, o köyün nüfusunun arttığını veya köyün nüfusu arttıkça, köye gelen leylek sayısının arttığını söylemek mümkün ola-

caktır. Oysa bu gerçek hayata uymamaktadır. Zeka düzeyi ile şapka büyüklüğü arasında hesaplanacak olan korelasyon katsayısı için de aynı şey söylenebilir. O halde böyle bir durumu nasıl yorumlamak gerekir? Bu soruya verilecek cevap, X ile Y'nin sürekli aynı yönde birlikte değiştikleri ve bu sürekli birlikte değişiminin derecesinin 0,95 olduğudur. Oysa borsa endeksi ile döviz kuru arasında hesaplanacak olan yüksek bir korelasyon katsayısının, -iktisat teorisi tarafından beklentimize uyması nedeniyle- yorum açısından sorun olmayacağı söylenebilir.

Son derece önemli olan bir diğer nokta da güvenilir olmayan veriler kullanılarak yapılan bir araştırma sonuçlarının, istatistiksel yalanları veya yanlışlıkları içereceğidir. Ayrıca homojen olmayan veya ölçü birimleri farklı olan verilerden elde edilen sonuçların karşılaştırılması da yanlıştır. Böyle durumlarda homojenliğin sağlanması ve ölçü birimini ortadan kaldırmak için oransal değerlerin kullanılması uygun olur.

Geçtiğimiz günlerde tipik bir yanıltma örneğini de Körfez krizinde yaşadık. Körfez savaşı deyince çoğumuzun aklına ilk anda Körfez'de ölen ördükler gelmektedir. Şüphesiz çevre kirliliğine verilen zarar sonucunda oradaki hayvanların ölümüne terk edilmesi üzücüdür. Ancak, savaşta ölen binlerce insan karşısında aynı duyarlılık gösterilmemiştir. Medyanın işlediği çevre kirliliği konusu herkesi o kadar yanıltmıştır ki, savaşta -dini, ırkı veya milliyeti ne olursa olsun- binlerce insanın

ölümü ile pek ilgilenen olmamış ve en küçük bir tepki de gösterilmemiştir.

SONUÇ

Yukarıda belirttiğimiz üç türlü yalandan ilk ikisi için yapılacak bir şey yoktur. Bazı durumlarda herhangi bir şey yapmaya da gerek yoktur. Ancak, üçüncüsü olan istatistiksel yalana başvurulduğunda, objektiflikten ve bilimsel dürüstlükten uzaklaşmış olur. Verilen örneklerden anlaşılacağı gibi, istatistiğin bir yalan türü olmadığı, bununla beraber yalana alet edildiği ortaya çıkmaktadır. Olayları gerçeğinden saptırarak göstermenin en güçlü yolu belki de istatistiği araç olarak kullanmaktır. Bu da istatistiğe yalan söyletme ile mümkün olmaktadır. Değerli bir bilim adamının «Rakamlar yalancı değil, yalancılar rakamcıdır.» şeklindeki sözü, bu durumu tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır.

banka ve
ekonomik
yorumlar
Aylık Dergi

Ciltlenmiş
Eski Sayıları

İSTEME ADRESİ:

Binbirdirek Mahallesi
Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 518 17 32

**Ortadoğu-Avrupa
Piyasalarına İhracatta
Büyük Firma**

SİFAŞ

- Naylon-6 İplik
 - Naylon-66 İplik
 - Polyester, İplik
 - Polyester Tekstüre İplik
 - Polyester Tekstüre Boyalı İplik
 - Naylon-6 Elyaf
 - Polyester Elyaf
- İmalatında büyük firma...

SİFAŞ, SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

Pilot Sanayi Bölgesi-BURSA

TLF:431400-(5HAT)

Ayın Ekonomik Olayları

Dr. YILDIRIM KILKIŞ

20 HAZİRAN 1991 milletvekili seçiminde en çok oyu alan DYP, koalisyon hükümeti kurmak üzere SHP ile anlaşmıştır. İki parti arasında imzalanan protokolde, ekonomide alınacak tedbirlere öncelik verilmiştir. Bu tedbirler; kamu borçlarının azaltılması, KİT'lerin özleştirilmesi, enflasyonun düşürülmesi, sınai üretimin artırılması, vergi ve finans reformları gibi konuları kapsamaktadır. Genel olarak bu konulara ve vergi reformuna ilişkin tedbirler, 25 Kasım 1991 günü TBMM'nde okunan Hükümet Programı'nda da yer almıştır. Demirel Hükümeti, 30 Kasım 1991'de TBMM'nden güvenoyu alarak göreve başlamıştır.

İş âlemi Koalisyon Hükümeti'ni genelde olumlu karşılamıştır. Bu arada 1992 enflasyon tahmininin 1991 yılının altında olacağı görüşü yaygındır.

DİE rakamlarına göre; 1991 Ekim ayı sonunda % 54.6 olan yıllık toptan eşya fiyat artışı ve % 66.5 olan yıllık tüketici fiyat artışı, 1991 Kasım ayı sonunda sırasıyla % 56.3 ve % 66.8 olmuştur. KİT zamlarının milletvekili erken seçimi dolayısıyla ertelenmesi, fiyat artışlarını frenlemiştir. Bu nedenle yıllık toptan eşya ve tüketici fiyat endeksleri oranları yukarıda açıklanan düzeyde kalmıştır. Yıl sonu itibarıyla bu oranların, beklenen zamlar dolayısıyla çok artmasından endişe edilmektedir.

Devlet bütçesindeki açığın 1991 Ekim ayı sonunda, yıl sonu hedefini aşması ve 21 trilyonu geçmesi, bu zamların gerçekleşmesini zorlayacak bir faktördür.

Demirel Hükümeti'nin çalışmalarına etkide ve katkıda bulunmak üzere, yerli ve yabancı kuruluşlar her fırsattan önerilerini ortaya koymaktadırlar. Bu kuruluşlardan bir tanesi de Dünya Bankası'dır. Dünya Bankası'nın 1991 Türkiye raporunda yer alan bilgilere göre başlıca şu önerilerde bulunmaktadır:

- Kamu açığının düşürülmesi.
- Orta vadeli büyüme.
- Enflasyonun düşürülmesi ve bunun için fedakârlık yapılması.
- Vergi gelirlerinin artırılması ve kamu harcamalarının kısılması.
- KİT'lerde istihdamın azaltılması; rasyonel çalışmayan kuruluşların tasfiye edilmesi.

Bu önerilerin temelde yeni Hükümet'in programında yer aldığı görülmektedir. Hükümet'in alacağı kararları ve uygulamalarını yakında belirleyeceği muhakkaktır. Bunları beklerken, 1991 Kasım ayında tespit edebildiğimiz başlıca ekonomik olayları özetle sunalım:

Bankalar, Faizler, Krediler

Yeni Hükümet'in faizleri düşürme hedefi, piyasalara çok sınırlı şekilde yansımıştır. Devlet Bakanı Prof. Dr. Tansu Çiller'in faizleri indirme çareleri aramasına karşılık, bankacıların bu konuda bir zorlamanın yapılmaması gerektiği yolundaki görüşleri, faiz uygulamalarında herhangi bir değişikliğin şimdilik olmayacağını göstermektedir. Bununla beraber Kasım ayı sonunda Etibank, Sümerbank, Denizcilik Bankası, Tarişbank ve Finansbank'ın mevduat faizlerini 1-2 puan düşürdükleri izlenmiştir.

Büyük bankalar da dahil olmak üzere, bankaların çoğunun yıl sonu yaklaşması nedeniyle şu sırada mevduat faizlerini düşürmeye yanaşmayacakları anlaşılmaktadır. Bankaların takipteki alacaklarının sayısı artmıştır. Dışarıyla iş yapan bazı firmaları, dış ülkelerin ödeme sıkıntısına düşmeleri zor durumda bırakmıştır. Bankacılık kesiminde, bu gibi firmaların kredi taleplerinin olumlu karşılanmadığı belirtilmektedir.

Kapasite Kullanımı ve Sanayi Üretimi

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün açıkladığı bilgilere göre, 1991'in üçüncü 3 ayında (Temmuz, Ağustos, Eylül) imalat sanayiinde kapasite kullanım oranı % 71.6 olmuştur. Bu oran, geçen yılın aynı döneminde % 72.9 idi. 1991'in birinci 3 ayında % 71.3, ikinci 3 ayında % 74.3 olan bu oranın gerilemesi, iç ve dış piyasalardaki talep gerilemesiyle açıklanmaktadır. Buna karşılık, sanayi üretiminde geçen yılın ilk 9 ayına göre % 1.3 oranında artış olduğu ifade edilmektedir.

Fatura ile Sevk İrsaliyesi Tek Belgede Toplanabiliyor

211 sayılı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile fatura ve sevk irsaliyesinin, isteyen mükellefler tarafından «irsaliyeli fatura» şeklinde tek belgede düzenlenmesi

esas getirilmiştir. Buna göre isteyen mükellefler, malın tesliminden itibaren faturanın 10 gün içinde düzenlenmesi yerine, malın sevki ile birlikte «irsaliyeli fatura» düzenleyebilecekler. Bu usulü seçen mükellefler, o takvim yılı sona ermeden, fatura ve sevk irsaliyesini ayrı ayrı düzenleyemeyeceklerdir. İrsaliyeli fatura üç nüsha olarak düzenlenecek, yıl içinde irsaliye ve faturanın ayrı ayrı düzenlenmesi mümkün olmayacaktır.

Zam Beklentileri

ANAP Hükûmeti'nin 20 Ekim 1991 seçimi nedeniyle zamları durdurduğu bilinmektedir. O kadar ki, yeni Hükûmet'in güven oylamasından birkaç gün önce, üretici kuruluşların şeker ve akaryakıt fiyatlarına kendiliklerinden yaptıkları zamlar bile, o tarihte iş başında bulunan Mesut Yılmaz Hükûmeti tarafından geri alınmıştır.

Bu bakımdan, Demirel Hükûmeti'nin fiilen işe başlaması ile birlikte, birçok ürün ve hizmetin fiyatlarına zam yapılacağı beklentisi yaygınlaşmıştır. Başta elektrik, tekel ürünleri, kâğıt, şeker, çay, et ve gübre fiyatları olmak üzere; PTT, Türk Hava Yolları, Devlet Demiryolları, Denizyolları işletmelerinin hizmet ve taşımacılık ücretlerini büyük oranlarda artıracığı söylenmektedir.

Yeni Hükûmet'in, 1992 yılında fiyatları ayarlayarak enflasyon artış oranını olumsuz etkilememek için, özellikle KİT zamlarını 1991 yılı içinde gerçekleştireceği anlaşılmaktadır.

Öte yandan, yapılacak zamların, başta gittikçe yükselen gıda maddeleri fiyatları olmak üzere, belediyelerce yürütülen ve saptanan hizmetlerin fiyatlarına da yansıtacağı anlaşılmaktadır.

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR (AYLIK DERGİ)

İDARE YERİ : Binbirdirek Mahallesi, Suterzist Sokak No. 6 Kat 2; 34400 Sultanahmet - İstanbul • TELEFON : 518 17 32 • YAZIŞMA : P.K. 769; 80005 Kırnköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'deki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • KDV DAHİL 1991 İÇİN YILLIK ABONE : 68.000 TL; ÖĞRENCİLERE : 34.000 TL • İLAN FİYATLARI : Arka Kapak 2.000.000 TL, Ön Kapak İçli 1.200.000 TL, Arka Kapak İçli 1.000.000 TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 800.000 TL, Tam Sayfa 700.000 TL, Yarım Sayfa 400.000 TL, Çeyrek Sayfa 200.000 TL, Kapakta Renk Farkı (tek renk için) 500.000 TL. • NOT: İlan fiyatlarınıın % 12 oranında KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Türbe Şubesi 443, İş Bankası Çanakkale Şubesi 256319, Yapı Kredi Çemberlitaş Şubesi 2269-9, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ VE GRAFİK DÜZENLEME : Yazıevi, Telefon: 512 60 43 • BASKI : Yayıncılık Matbaası, Telefon: 527 42 41 • CİLT : Kuşuk Ofset • Telefon : 527 41 03 • BASKI TARİHİ : 6 Ocak 1992 •

**“BİRA”
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

"Renault 21. Olağanüstü bir duygu bu... Yaşayın!"

Bulutların üzerinden yeryüzüne süzülmesine özgür ve sessiz... Yükseklere... çok yükseklere tırmanmasına atak ve güçlü. Geniş ufuklara egemen olmak. Aydınlık, ferah bir dünyada sınırsızlığı yaşamak... Varolduğunu hissetmek... Renault 21... Olağanüstü bir duygu bu.

21 yüzyılı başlatan teknolojik gelişmeyi Renault 21'ler sergiliyor. Dış görünüşleri mükemmel... her an şahlanmaya hazır soylu bir yarış atı gibi. Renault 21'ler Türkiye'ye üç aya tipte sunuluyor.
Renault 21... Renault 21 Manager...
Renault 21 Concorde...
Ve üçü de 1991 model.

Renault 21 ve Renault 21 Manager'in motor hacmi **1700 cc**. Renault 21 Concorde'nun motoru ise **2000 cc**. Üstelik **enjeksiyonlu**. Hızları **200 km/yi** aşiyor, güçleri **135 Hp'a** ulaşıyor. Renault 21'ler geniş iç mekânlarıyla sürücülere ve yolculara **olağanüstü bir konfor**, eşilmez güçleriyle **olağanüstü bir dinamizm** sunuyorlar. Bütün Renault'lar gibi Renault 21'ler de Türkiye'nin en büyük satış sonrası teşkilatının servis ve yedek parça güvencesine sahip.
Uluslararası standartlarda **üstün kalitesi**, geniş ve aydınlık iç mekânı, 7 fonksiyonlu bilgisayarı, enjeksiyonlu motoru, hem hidrolik, hem yükseklik ayarlı direksiyonu, uzaktan kumandalı merkezi kilit sistemi

ve sürüş güvenliğiyle Renault 21, bütün kavramları değiştirecek, yeniden yaratacak.

Ozgür olmak... Hızın, gücün... Konforun tadına varmak... Özlemleri, tutkulan aşmak... Varolduğunu hissetmek...

Renault 21.
Olağanüstü bir otomobil bu...
Tanıyın!
Olağanüstü bir duygu bu...
Yaşayın!

RENAULT

"Yaşanacak Otomobiller"

YOKSUN

Renault 21 Renault 21 Manager Renault 21 Concorde

'91 Model

TÜRKİYE'DE SANAYİ, ZİRAAT VE ENERJİ SEKTÖRLERİNDE DAİMA BU MARKAYA RASTLARSINIZ.

TEMEL CIVATA Türkiye'nin en büyük civata fabrikasıdır. Bu büyüklüğün sağladığı avantaj ile Otomotiv Sanayii, Genel İmalat Sanayii, Ziraat makineleri ve yüksek voltaj Enerji Nakil Hatlarının planlarında daima TEMEL marka civatalara rastlarsınız. Bu husus, TEMEL CIVATA'nın TSEK belgesine haiz olmasının ötesinde müşteriye tatmin eder, servisi ve zamanında teslim anlayışının neticesidir.

TEMEL CIVATA bu özellikleri ile Türkiye'nin yegâne civata/somun ihraç eden kuruluşu olmak özelliğini de taşımaktadır. Yerli müşterilere sunduğumuz kalite, zamanında teslim ve hizmet anlayışı Avrupalı müşterilerimizi de tatmin ettiğinden TEMEL CIVATA yurt dışından devamlı surette artan taleplerle karşılaşmaktadır.

TEMEL CIVATA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

MERKEZ: Üsküdar Cad. STFA Kozyatağı Konutları B-3 Blok Giriş Katı 81090 Erenköy-İSTANBUL

Tel: (1) 362 94 18 - 362 94 10 - 380 25 84 Telex: 29603 İpar - 29466 civa tr.

FABRİKA: Ceyhan Yolu Üzeri Km. 30 ADANA Tel: (71) 19 27 73 - 12 00 23 / (7325) 1083-1084 Fax: (7325) 1085

ANKARA BÜRO: Karanfil Sok. No. 5 Birlik İş Merkezi Kat. 5 Daire 63 Kızılay-ANKARA

Tel: (4) 117 10 80 - 117 00 75 Fax: (4) 117 00 75